

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta

Bakalářská práce

Funkce kýče ve filmech Zdeňka Trošky

Ivo Navrátil

Katedra divadelních, filmových a mediálních studií
Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Luboš Ptáček, Ph.D.
Studijní program: Uměnovědná studia

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Funkce kýče ve filmech Zdeňka Trošky* vypracoval samostatně, pod vedením *Mgr. Luboše Ptáčka, Ph.D.*, za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Datum:

.....
Ivo Navrátil

Rád bych touto cestou vyjádřil poděkování panu *Mgr. Luboši Ptáčkovi, Ph.D.* za jeho cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Rovněž bych chtěl poděkovat také všem ostatním, kteří se na mé práci jakýmkoliv způsobem podíleli, za jejich vstřícnost a pomoc při získání potřebných informací a podkladů.

.....
Ivo Navrátil

NÁZEV:

Funkce kýče ve filmech Zdeňka Trošky

AUTOR:

Ivo Navrátil

KATEDRA:

Katedra divadelních, filmových a mediálních studií

VEDOUcí PRÁCE:

Mgr. Luboš Ptáček, Ph.D.

ABSTRAKT:

Hlavním cílem této bakalářské práce bylo vysvětlit a přiblížit význam pojmu kýč a poté ukázat na vybraných komediích českého režiséra Zdeňka Trošky, zda jeho filmy kýčovité jsou. K analýze a objasnění pojmu kýč použiji názory světových estetiků a historiků jako Tomáš Vlček, Clement Greenberg nebo Umberto Eco. K podrobnějšímu prozkoumání uvedeného pojmu, jsem použil teorii o kýči od Tomáše Kulky, kterou popsal ve své knize Umění a kýč, a ta se skládá ze třech kategorií – tematiky, identifikovatelnosti a transformace asociací. Tyhle tři skupiny jsem poté upravil a použil k detailnímu zjištění o kýčovitosti Troškových filmů. V závěrečném shrnutí zjišťuji, že uvedené Troškovy komedie kýč opravdu obsahují a také to, že český divák po kýči prahne, a i když jsou kritikou odmítané, tak mají stále obrovskou sledovanost v televizích a návštěvnost v kinech.

KLÍČOVÁ SLOVA:

film, komedie, kýč, Zdeněk Troška

TITLE:

The function of kitsch in movies by Zdeněk Troška

AUTHOR:

Ivo Navrátil

DEPARTMENT:

Department of Theatre, Film and Media Studies

SUPERVISOR:

Mgr. Luboš Ptáček, Ph.D.

ABSTRACT:

The main aim of this bachelor thesis is to explain and to approximate the meaning of the term kitsch and then to show on particular movies of the director Zdeněk Troška if they can be considered a kitsch. To analyse and explain the term kitsch I will use the approaches of world's estheticians and historians such as Tomáš Vlček, Clement Greenberg or Umberto Eco. In order to examine closely the term I have used the theory of kitsch of Tomáš Kulka that he has described in his book *The Art and the Kitsch*. This book consists of three categories – theme, identifiability and transformation of associations. These three groups I have lately adjusted and used to find out about cheesiness in Troška's movies in detail. In the final summary I find out that mentioned Troška's comedies contain kitsch indeed, and also that the czech audience seek for the kitsch. Even though Troška's comedies are rejected by the critics they still have wide audience among television viewers and the cinema audience.

KEYWORDS:

movie, comedy, kitsch, Zdeněk Troška

„Kýč vyvolává těsně po sobě dvě slzy dojetí.

První slza říká: „Jak je to krásné, děti běžící po trávníku!“

Druhá slza říká: „Jak je to krásné, být dojat s celým světem, nad dětmi běžícími po trávníku!“

Teprve druhá slza dělá z kýče kýč. “¹

Milan Kundera

¹ KUNDERA, Milan. *Nesnesitelná lehkost bytí*. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1988. 393 s., s. 228

Obsah

ÚVOD	- 8 -
1. CO JE TO KÝČ?	- 10 -
1.1. DEFINICE KÝČE PODLE HISTORIKA TOMÁŠE VLČKA	- 12 -
1.2. DEFINICE KÝČE PODLE CLEMENTA GREENBERGA	- 13 -
1.3. KÝČ PODLE HERMANNA BROCHA	- 14 -
1.4. POHLED UMBERTA ECA NA KÝČ	- 16 -
2. TOMÁŠ KULKA A JEHO ÚVAHY O KÝČI	- 18 -
2.1. PROBLÉM DEFINICE	- 18 -
2.2. TÉMATIKA, IDENTIFIKOVATELNOST A TRANSFORMACE ASOCIACÍ	- 19 -
2.2.1. <i>Tématika</i>	- 19 -
2.2.2. <i>Identifikovatelnost</i>	- 20 -
2.2.3. <i>Transformace asociací</i>	- 21 -
2.3. PŘITAŽLIVOST A DEFEKTNOST KÝČE	- 22 -
2.3.1. <i>Líbivost a přitažlivost kýče</i>	- 22 -
a. <i>Jednota</i>	- 23 -
b. <i>Komplexnost</i>	- 24 -
c. <i>Intenzita</i>	- 24 -
2.3.2. <i>Defektnost kýče</i>	- 25 -
3. ANALÝZA FUNKCE KÝČE V KOMEDIÁLNĚ ZAMĚŘENÝCH FILMECH ZDEŇKA TROŠKY	- 27 -
3.1. POHLED KRITIKŮ NA JEDNOTLIVÉ TROŠKOVY FILMY	- 29 -
3.2. IDENTIFIKACE KÝČE PODLE VYMEZENÍ TOMÁŠE KULKY	- 31 -
3.2.1. <i>Tématika</i>	- 31 -
3.2.2. <i>Identifikovatelnost</i>	- 32 -
3.2.3. <i>Transformace asociací</i>	- 32 -
3.3. ANALÝZA KOMEDIÍ ZDEŇKA TROŠKY	- 32 -
A: <i>SLUNCE, SENO, JAHODY</i>	- 33 -
B: <i>SLUNCE, SENO A PÁR FACEK</i>	- 35 -
C: <i>SLUNCE, SENO, EROTIKA</i>	- 37 -
D: <i>KAMENĚČEK</i>	- 39 -
E: <i>KAMENĚČEK 2</i>	- 41 -
F: <i>KAMENĚČEK 3</i>	- 42 -
G: <i>DOKTOR OD JEZERA HROCHŮ ANEB TROŠKA NEPRAKTICKÉ ŠVANDY</i>	- 44 -
H: <i>BABOVŘESKY ANEB Z DOPISU VENKOVSKÉ DRBNY</i>	- 46 -
ZÁVĚR	- 49 -
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	- 56 -
PRAMENY	- 56 -
LITERATURA	- 57 -
SEZNAM TABULEK	- 61 -

Úvod

Hlavním cílem této bakalářské práce je předložit význam pojmu kýč a poukázat na to, na kolik je úspěch filmů Zdeňka Trošky u diváků způsoben kýčovitostí jeho děl, zda jsou filmy skutečně kýčem nebo jde-li o opravdovou uměleckost těchto filmů, která nemá s kýčem nic společného, a klidně by mohly časem patřit do Zlatého fondu české kinematografie.

Jako jeden z prvních úkolů mého bádání jsem si stanovil vymezení výrazu kýč, který je pro tuhle bakalářskou práci stěžejním pojmem. Budu se jím proto zabývat v první části práce. Mnozí namítnou, že všichni víme, co je to kýč, protože tento pojem používáme při dorozumívání v běžném životě. Myslí si, že dokazovat kýč, je zbytečným opakováním zjevného truismu. Ano, zná ho každý a každý jej má spojený s určitým významem a zážitkem. Obecně je, ale velmi těžké ho popsat a vysvětlit. Kýč je pojmem subjektivním – označuje určité dílo kýčovitým, pro určitého pozorovatele – a lze jej identifikovat pouze společensko-historickým kontextem. Kýč je (stejně jako krása či ošklivost) věcí toho, kdo jej jako takový spatřuje, a nelze jej proto definovat. Je to dáno pouze subjektivním individuálním vkusem (či nevkusem) každého jedince, nechci nikoho přesvědčovat, co by mohlo kýčem být a co zase ne, kdokoliv si to může rozhodnout sám za sebe, jen chci vysvětlit důvody a dokázat příčiny, proč si myslím, že právě tohle kýčové je. Při objasňování tohoto pojmu – *kýč* - budu vycházet a rozebírat jej hlavně z teorie o kýči *Tomáše Kulky*, kde se na tento těžko definovatelný výraz podívám podrobněji a pokusím se jej, v mé práci, přiblížit a vysvětlit. Dále pak budu čerpat z názorů českého historika *Tomáše Vlčka*, z eseje, kritika a teoretika, *Clementa Greenberga*, z poznatků rakouského spisovatele *Hermannna Brocha* a také z úsudků italského estetika, sémiologa a spisovatele *Umberta Eca*. Důvodem výběru těchto teoretiků je ten, že jsem chtěl podchytit co nejširší spektrum autorů, kteří o kýči psali a zabývali se jím. *Clement Greenberg* se jím zabýval ve 30. letech 20. století v Americe, *Hermann Broch* ve stejném období, ale v Evropě, *Umberto Eco* žil také v Evropě, ale psal o kýči až v 60. letech 20. století a *Tomáš Vlček* žije stále v ČR a zabývá se jím v současnosti.

Ve druhé části práce se budu zabývat samotnou analýzou mnou vybraných děl Zdeňka Trošky. Za svou třicetiletou kariéru stihl natočit na dvě desítky filmů, a nejen, že je režíroval, ale napsal k nim i samotný scénář. Jedná se hlavně o komedie nebo díla s pohádkovým námětem. Já se zaměřím na průřez komediální tvorbou režiséra, ve které se kýč objevuje v hojně míře, a je spjata s velkým diváckým ohlasem. Budou to starší filmy z osmdesátých a počátku devadesátých let *Slunce, seno, jahody*, *Slunce, seno a pár facek* a *Slunce, seno, erotika*, dále na sebe navazující série *Kameňák*, *Kameňák 2* a *Kameňák 3* ze začátku druhého tisíciletí, jednodílný letní film *Doktor od Jezera hrochů*, a také jeden z nejnovějších počinů Zdeňka Trošky, snímek *Babovřesky*. Porovnáám je s teorií kýče od *Tomáše Kulky* a hlavně jeho třemi kategoriemi o kýči – tematikou, identifikovatelností a transformací asociací, které předem vysvětlím a upravím pro použití na film. Tohoto českého teoretika jsem si zvolil záměrně kvůli jeho koncepční práci o kýči v knize *Umění a kýč*, kde detailně aplikuje své teorie ohledně kýče a umění na určitá konkrétní díla a prokládá je názory od jiných teoretiků a filozofů. Pro lepší ponětí o ději připomenu, hned na začátku, krátké shrnutí hlavního příběhu a stručně představím některé postavy z uvedených filmů. Na úplném konci určím, podle Kulkovy teorie a mého subjektivního názoru, zda jsou Troškovy komedie kýčem nebo zda se jedná o umění.

1. Co je to kýč?

Obecně jsou jako kýč v umění označována díla, která jsou příliš okázalá, rušivá, triviální nebo „laciná“. Jedná se také o laciné napodobeniny a nekvalitní ztvárnění určitých témat.²

Slovo kýč (z něm. *der Kitsch*) – švár, nevkus - vzniklo ve druhé polovině 19. století, když američtí turisté toužili na dovolené v Mnichově po koupi levné „skici, slibující nenáročný zážitek“ – z angl. *sketch*. Odtud vznikl termín označující nevkusný brak. Další možností vzniku je podle *Ludwiga Giesze*³ německé sloveso *kitschen*, tedy něco jako „shrabovat bláto z ulice“ či „falšovat vzhled nábytku tak, aby vypadal jako starožitný“. Posledním významem může být také výraz *verkitschen*, což znamená „levně prodat, znehodnotit“.⁴

Kýč se stal nedílnou součástí moderní kultury a v současnosti vzkvétá více, než kdykoliv dříve. V dnešní době se s ním setkáváme takřka všude. Ve výtvarném umění, užitém umění, hudbě, literatuře, architektuře, filmu atd. Skrze tato média prostupuje do běžného života massmedií. Vítá nás v restauraci, směje se na nás už při příchodu do banky či kina, můžeme ho vidět na reklamních panelech nebo na stěnách u lékaře. Snadno se pasivně konzumuje. Stal se levným a účinným nástrojem manipulace myslí člověka skrze jeho emoce. Prorocká poznámka Milana Kundery⁵, že „*bratrství všech lidí světa bude možno založit jen na kýči*“⁶, již byla potvrzena fenomenálním úspěchem televizních pořadů, jako jsou například *Dallas* nebo *Dynastie*. Dále Kundera také říká: „*Masová přitažlivost těchto takřka nekonečných seriálů překlenula rozdíly tradic, ideologií, náboženství a kultur. Byly sledovány se*

² Příspěvatelé Wikipedie. Kýč. *Wikipedie: Otevřená encyklopedie*. [online]. 4. 4. 2014, 14:56 [cit. 2014-04-07]. Dostupné z:

<http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=K%C3%BD%C4%8D&oldid=11365019>

³ Ludwig Giesz (1916-1985) byl heidelberský filozof rumunského původu a světově uznávaný průkopník myšlení na téma filozofické a estetické aspekty kýče.

⁴ ECO, Umberto. *Dějiny ošklivosti*. Přeložila I. Adámková. 1. vyd. Praha: Argo, 2007. 455 s., s. 394

⁵ Milan Kundera (*1929) patří mezi nejznámější české spisovatele, je autorem dramát, básní, próz a esejí, nominovaný na Nobelovu cenu za literaturu.

⁶ KUNDERA, Milan. *Nesnesitelná lehkost bytí*. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1988. 393 s., s. 228

stejnou návykovou náruživostí a v co největším počtu lidí. Estetika masmédií se nutně stává estetikou kýče, a tím, jak masmédiá víc a víc pronikají do našeho života, stává se kýč našim estetickým a morálním kódem“. Kýč se stal ostudou moderní kultury a lehce zasažitelným cílem pro ty, kteří ji chtějí zdiskreditovat.⁷

Je snad jen několik málo oblastí, které nemá kýč v oblibě, a těmi jsou divadlo a poezie. Je to dáno především tím, že tyto oblasti jsou stranou masového zájmu, a že skupina, kterou lze těmito médii ovlivnit, je co do počtu zanedbatelná, navíc poměrně erudovaná a vyhraněná. Někdo může namítnout, že tomu bylo za dob všelijakých totalit, kdy byly „nástroje“ brány z rukou talentovaných a vkládány do rukou neškodných, ale je to spíše naopak - v té době se to levným ideologickým veršem či divadelní agitkou jen hemžilo.⁸

Podle francouzského spisovatele Jacquese Sternberga kýč již dávno dobyl svět a není omezen jen na několik kategorií. „*Kdyby u nás přistáli Marťané a nezaujatě se podívali na naši planetu, nazvali by ji kýčem*“, tvrdí Sternberg. Ačkoliv jsou i v dnešní době velmi hodnotná díla, v jakémkoliv uměleckém žánru, tak tohle tvrzení přehnané není. Jestliže by se o ‘uměleckých dílech‘ rozhodovalo podle toho, kolika lidem se líbí, kýč by jednoznačně zvítězil nad jakýmkoliv jiným uměním.⁹

⁷ KULKA, Tomáš. *Umění a kýč*. 1. vyd. Praha: Torst, 1994. 183 s., s. 28

⁸ DUCHEK, Michal. PP5 [ČLÁNEK] – Co mne motivovalo k tomu psát o kýči?. *photopost.cz*. [online]. [2008] [cit. 2014-01-10]. Dostupné z: <http://www.photopost.cz/pp5/clanek.php?id=46>

⁹ KULKA, Tomáš. *Umění a kýč*. 1. vyd. Praha: Torst, 1994. 183 s., s. 29

1.1. Definice kýče podle historika Tomáše Vlčka

V pohledu *Tomáše Vlčka*¹⁰ se dozvídáme, že kýčový svět je ten, ve kterém se uspokojení a touha po slasti spojuje s představou snadné dosažitelnosti. Pro každého ovšem platí jiná kritéria. Pro někoho může být vtíravý, sentimentální nebo nepřírozený pro život. Kýčem, podle něj, může být označováno například slunečné ráno na horách, ale samo o sobě jím není, a nemůže být. Stane se tím kýčem pouze v duši člověka, který to celé vnímá jako náplast na citové strádání. Pojetí kýče se mění s vývojem společnosti a s tím, co je pro člověka důležité. V závislosti na změnách lidských hodnot a vnímání se stávají i tradiční motivy kýčem. Tomáš Vlček uvádí jako příklady třeba vánoční trhy, da Vinciho Monu Lisu nebo televizní seriály. Právě v médiích, jako jsou noviny a televize, se podle něj otázka pravdy sdělení velmi zpochybňuje.

Všichni se stáváme součástí zmechanizovaného světa, čímž zbytněla naše potřeba nejen mít city, ale i projevit je. Kýčem si také můžeme nejlépe vytvořit iluzi o tom, že prožíváme něco neuvěřitelného. Všechno, co je jím deklarováno ovšem zdaleka nemusí být pravdou. Reklama nás každodenně přesvědčuje, že pokud člověk onen výrobek nemá, tak pro něj život nemá žádný smysl. Je to bohužel pouze správně vykalkulovaná lež. Lidé se díky tomu stávají apatičtí a lhotejní. V umění se přistoupilo na hru, že každé dílo musí být originální a v něčem nové, musí přinést novou myšlenku a ne opakovat již něco starého. Podle Vlčka nezná kýč hranice ani bariéry.¹¹

¹⁰ Prof. PhDr. Tomáš Vlček, CSc., (*1941) je český historik, teoretik umění a fotograf, v minulosti působil jako ředitel Sbírký moderního a současného umění Národní galerie v Praze.

¹¹ FARNÁ, Kateřina. Tomáš Vlček: Kýč je nemoc nezodpovědného snění. *Novinky.cz*. [online]. 19. 1. 2007, 15:24 [cit. 2014-02-20]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/kultura/107066-tomas-vlcek-kyc-je-nemoc-nezodpovedneho-sneni.html>

1.2. Definice kýče podle Clementa Greenberga

Jeden z nejvlivnějších amerických výtvarných kritiků a teoretiků umění *Clement Greenberg*¹² napsal esej *Avantgarda a kýč* ve 30. letech 20. století, která byla poprvé publikována v roce 1939. Vydání tohoto textu jej proslavilo po celém světě.

Článek patří k základním textům o modernistickém umění a Greenberg v něm přichází s tvrzením, že lidská společnost se dělí na dvě rozdílné kultury, a to na vyznavače kultury vysokého umění a nízkého umění. Vysoké umění, je v posledním století často označováno také jako avantgarda a je výsadou hlavně bohatě smýšlejících lidí. S nástupem avantgardy se současně objevil další kulturní fenomén s názvem kýč. Patří do takzvaného nízkého umění, kam patří i komerční umění a je dostupnější všem lidem včetně těch chudších a nemajetných, čím se stává rozšířenější a populárnější v celé společnosti. Kýč je produktem průmyslové společnosti a díky němu se ve společnosti rozšířila, takzvaná všeobecná gramotnost. S rozvojem čtení a psaní již nešlo o okrajovou dovednost a nesloužilo to k rozpoznávání kulturních sklonů jedince. Proto vznikla náhražková kultura (kýč), která byla určena pro ty, kteří neměli cit pro hodnoty kultury skutečné, ale i tak byli hladoví po zábavě a jistém druhu kultury. Kýč poskytuje zástupné zážitky a falešné pocity. Podmínkou pro správné fungování kýče, je blízká dostupnost plně rozvinuté kulturní tradice, jejíž objevy a výtvarné díla používá pro své vlastní účely. Kýč nezůstal jen ve městech, ve kterých vznikl, ale zaplavil i vesnice a zničil jejich původní lidovou kulturu. Jihoameričtí Indiáni nebo Číňané, dávají dnes přednost, před vlastními rukodělnými výrobky, obrázkům z časopisů či z kalendářů. Kýč se tak, podle Greenberga, může stát první univerzální kulturou, jaká kdy existovala.¹³

¹² Clement Greenberg (1909-1994) byl americký teoretik a kritik umění. Žil v New Yorku, prosazoval abstraktní expresionismus a svými názory ovlivnil osudy jednotlivých umělců a hnutí.

¹³ GREENBERG, Clement: Avantgarda a kýč. In: *Labyrinth Revue 7-8: Umění a kýč*. Praha, 2000, s. 68-71.

1.3. Kýč podle Hermanna Brocha

Rakouský spisovatel *Hermann Broch*¹⁴ se k problému kýče vyjadřuje ve své eseji *Několik poznámek k problému kýče*¹⁵, která je spolu s dalšími stěžejními tématy součástí knihy *Román-mýtus-kýč*. Mluví zde, o kýči, jako o životním postoji, který by nemohl existovat, pokud by nebyli umělečtí řemeslníci, kteří ho chtějí vyrábět, konzumenti, kteří jsou ochotní si ho koupit, a neměl by své příznivce, kterým se líbí.¹⁶

Vznik zasazuje do doby 19. století, kdy ustupující baroko střídá nový směr, romantismus, dokonce označuje tohle období spíše za dobu kýče než období romantismu. Tento směr se projevuje ve všech sférách umění a vychází hlavně z idealizovaných představ o dřívějších historických obdobích.¹⁷ Srovnává to s architekturou, která byla v této době, jak sám píše „děsná“. Převládaly gotické prvky promíchané s romantismem, konkrétně omítnuté nepálené cihly a zubaté římsy, které se používaly při stavbě nádraží, honosných vil nebo dělnických továren. Šlo zde o krásu, o krásný efekt, o zdobnost, což duchu doby vyhovovalo.¹⁸ Vznikalo mnoho dokonalých děl od předních autorů, jakými byli Stendhal, Delacroix, Berlioz, Chopin nebo Tieck, ale také mnoho nazdobených kýčů a napodobenin od neznámých autorů. Podle něj, byly pouze díla znamenitá a na druhé straně podřadná, žádná obyčejná díla se středními hodnotami nevznikala.¹⁹

Hermann Broch říká, že kýč není cosi jako „špatné umění“, tvoří vlastní uzavřený systém a existuje zároveň s uměním. Zatímco umělci kladou na první místo

¹⁴ Hermann Broch (1886-1951) byl rakouský spisovatel a esejista, představitel literární moderny a bojovník proti fašismu.

¹⁵ BROCH, Hermann. *Román – mýtus – kýč*. Praha: Dauphin, 2009. 271 s., s. 55-78

¹⁶ Tamtéž, s. 55

¹⁷ BROCH, Hermann: Několik poznámek k problému kýče. In: *Labyrinth Revue 7-8: Umění a kýč*. Praha, 2000. str. 76.

¹⁸ Srov.: BROCH, Hermann. *Román – mýtus – kýč*. Praha: Dauphin, 2009. 271 s., s. 56-57

¹⁹ BROCH, Hermann: Několik poznámek k problému kýče. In: *Labyrinth Revue 7-8: Umění a kýč*. Praha, 2000. str. 76.

heslo „pracuj dobře“, kýč přikazuje svým stoupcům estetické heslo „pracuj hezky“. Podle Brocha je kýč zlo v hodnotovém systému umění.²⁰

Za velkého vyznavače kýče považuje Adolfa Hitlera²¹, který žil krvavým kýčem a miloval kýč cukrátkový, obojí považoval za „krásné“, nebo římského císaře Nera²², který byl i umělecky nadanější než Hitler. Moderní kýč stále pokračuje ve svém vývoji, především ve filmu je prosycen krví a náhražkovými sladidly za doprovodu chrlení imitační hudby z rozhlasu.²³

Kýč se uplatňuje i v operě, kde se objevuje operní kýč jako reprezentativní umění 19. století. Dokonce i moderní román byl přetlačen, proti pokusu vzepřít se, přívalem brakové literatury a zábavně-průmyslovým kýčem. Hermann Broch poukazuje také na to, že moderní architektura se vyvinula v ryzí umění a světového formátu dosáhli malíři jako Pablo Picasso²⁴ nebo spisovatel Franz Kafka²⁵. Právě v ohledu na tyto okolnosti, které spějí k optimističtějším výhledům, se chtěl autor pokusit o určení základních rysů umění a dát nám tak návod, podle něhož by šlo to pravé umění poznat, ovšem kvůli náročnosti a rozsáhlosti problému se do něj pouštět nebude.²⁶

²⁰ BROCH, Hermann. *Román – mýtus – kýč*. Praha: Dauphin, 2009. 271 s., s. 74

²¹ Adolf Hitler (1889-1945) byl německý nacistický politik, od roku 1933 také německý kancléř. Byl odpovědný za genocidu židů a mnoha dalších obyvatel. Roku 1939 napadením Polska vyvolal světovou válku, která trvala až do roku 1945 a v níž Německo utrpělo drtivou porážku.

²² Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus (37-68) byl římský císař, který se v době vládnutí soustředil na diplomacii, obchod a kulturu. Zasloužil se o rozvoj divadla, her a uměleckých soutěží.

²³ BROCH, Hermann. *Román – mýtus – kýč*. Praha: Dauphin, 2009. 271 s., s. 76

²⁴ Pablo Ruiz Picasso (1881-1973) byl španělský malíř a sochař a jeden z největších představitelů umění ve 20. století. Je považován za zakladatele kubismu. Vytvořil asi 13 500 obrazů, na 100 000 rytin a několik set dalších ilustrací.

²⁵ Franz Kafka (1883-1924) byl jeden z literárně nejnvlivnějších spisovatelů 20. století. I když byl Čech, tak psal německy, byl židovského původu. Mezi jeho nejznámější díla patří *Proces* a *Proměna*.

²⁶ BROCH, Hermann. *Román – mýtus – kýč*. Praha: Dauphin, 2009. 271 s., s. 77

1.4. Pohled Umberta Eca na kýč

Estetik a romanopisec *Umberto Eco*²⁷ začíná svou část o kýči v knize *Skeptikové a těšitelé*²⁸, krátkým úryvkem, *pastišem*²⁹. Ten je od německého spisovatele Waltera Killyho³⁰ a skládá se z po sobě jdoucích textů šesti německých autorů - W. Jansen, N. von Eschtruthová, R. Muschler, A. Güntherová, R. M. Rilke a N. Jürger. Celá ukázka je pro čtenáře kompaktní a nehledá v ní, žádné nesrovnalosti nebo nelogičnosti. Eco to vysvětluje tím, že Killy se snažil dosáhnout efektu v oblasti citů a nabídnout ho už hotový a připravený k použití, takže obsah není zdaleka tak důležitý. Jde tedy o jakési vytvoření poetické atmosféry díla, kde i když se na první pohled může zdát, že tento stimul („očarované moře šepotá“, „čas plyne krajinou“, „zlatý dům, nad nímž bloudí hvězdy“) je nadbytečný, tak právě pomocí něj dochází k provázanosti celého díla a k „plynulosti“ textu.³¹ Úryvek je kýč nejenom proto, že stimuluje citové efekty, ale protože neustále čtenáři vnucuje myšlenku, že těší-li se těmito efekty, zdokonaluje si svou výsadní estetickou zkušenost.³²

Kýč se člení jako každé jiné umělecké sdělení, jehož cílem není strhnout čtenáře do dobrodružství aktivního poznání, ale násilím jej přinutit, aby se podrobil efektu, a tím se z něj stává jakási umělecká lež, nebo jak říká Hermann Broch, „*neduh hodnotového systému umění...zlomyslnost obecné falše života*“³³.

Umberto Eco dále kýč popisuje jako ideální stravu pro lenivé publikum, které by rádo přilnulo k ideálu krásy a samo sebe přesvědčilo, že ji užívá, aniž by marnilo energii v nějakých nesnázích. Je to typický postoj, který má svůj původ

²⁷ Umberto Eco (*1932) je italský sémiolog, estetik, spisovatel a filosof. Jeden z nejvýznamnějších představitelů postmoderny 60. let 20. století a profesor na univerzitě v Bologni. Mezi jeho nejznámější díla patří romány *Jméno růže* a *Foucaultovo kyvadlo*.

²⁸ ECO, Umberto. *Skeptikové a těšitelé*. Praha: Svoboda, 1995. 417s.

²⁹ Pastiš (z fran. *Pastiche*) označuje napodobeninu jiného uměleckého díla nebo stylu jeho autora.

³⁰ Walter Killy (1917-1995) byl německý literární vědec a spisovatel, který se proslavil dílem *Deutschen Biographischen Enzyklopädie* (Německá biografická encyklopedie) a mnoha monografiemi.

³¹ Srov.: ECO, Umberto. *Skeptikové a těšitelé*. Praha: Svoboda, 1995. 417 s., s. 78-79

³² Tamtéž, s. 82

³³ Tamtéž, s. 79

v maloměšťáctví, prostředek, jak se lehce kulturně prosadit u publika, které si namlouvá, že konzumuje originální zobrazení světa, zatímco ve skutečnosti se těší pouze druhotnou imitací prvotní síly obrazů.³⁴

Tyhle úvahy všech teoretiků bychom mohli shrnout do následujícího odstavce. Všichni se shodují na tom, že kýč je něco méněcenného, nekvalitního, často jsou to díla ničící umění, ale přitom to neustále přitahuje všechny lidi, po celé generace od 19. století až po současnost, mnohokrát i více než nějaké drahé a kvalitní umění. Lidé kýč kupují a tyto výrobky pro ně musejí být vždy na oko lahodící a vyvolávající v zákazníkovi pocity a emoce.

³⁴ Srov.: ECO, Umberto. *Skeptikové a těšitelé*. Praha: Svoboda, 1995. 417 s., s. 79-80

2. Tomáš Kulka a jeho úvahy o kýči

V následující části mé práce, se budu zabírat knihou *Tomáše Kulky*³⁵ *Umění a kýč* a jeho názory, a vyberu z nich ty nejdůležitější části k popsání a bližšímu vysvětlení kýče včetně definice, líbivosti, defektnosti a třem rozdílným kategoriím kýče, které musí vždy při kýčovitosti platit.

2.1. Problém definice

Na začátku své teorie o kýči se Tomáš Kulka nejprve zmiňuje o problému s jeho definicí. Přímou nám říká, že každému je význam kýče jasný, ale jakmile se někdo zeptá na vysvětlení tohoto pojmu, zjistíme, že nevíme co vlastně odpovědět. Definovat kýč není lehké, jde o koncept neobyčejně komplexní a eluzivní.³⁶ Hermann Broch sám tvrdí, že nesmíme očekávat žádné uhlazené definice, jinak by nám zbylo mnoho nezodpovězených otázek, na které by se jen těžko hledala odpověď.³⁷

Jednu z nejznámějších teorií, že estetické kategorie, tedy i kýč, nelze definovat, přinesl i Morris Weitz³⁸ ve své esejí *Role teorie v estetice*. Estetické pojmy jsou svou podstatou „pojmy otevřené“, což znamená, že pro ně nikdy nemůžeme stanovit nutné a postačující podmínky. Tuhle teorii potvrzuje i Frank Sibley³⁹ a tvrdí, že ačkoliv estetické vlastnosti uměleckého díla závisí na vlastnostech mimoestetických, tak neexistují obecná pravidla, která by umožňovala vyvodit vlastnosti estetické z vlastností neestetických. Každé dílo má jedinečné estetické vlastnosti a jakékoli zobecňování v oblasti estetiky by bylo odsouzeno k neúspěchu.⁴⁰

³⁵ Tomáš Kulka (*1948) studoval v Londýně a také v Jeruzalémě. Zabýval se moderní filosofií, estetikou a filosofií umění. Kniha *Umění a kýč* vyšla česky, anglicky i hebrejsky.

³⁶ KULKA, Tomáš. *Umění a kýč*. 1. vyd. Praha: Torst, 1994. 183 s., s. 35

³⁷ BROCH, Hermann. *Román – mýtus – kýč*. Praha: Dauphin, 2009. 271 s., s. 55

³⁸ Morris Weitz (1916-1981) byl americký estetik, autor eseje *Role teorie v estetice* a knih *Filozofie v umění* nebo *Filozofie v literatuře*.

³⁹ Frank Sibley (1923-1996) byl britský filozof, který se zabýval hlavně estetikou.

⁴⁰ KULKA, Tomáš. *Umění a kýč*. 1. vyd. Praha: Torst, 1994. 183 s., s. 36-37

Proto neexistuje žádná správná a univerzální definice, která by nám význam pojmu kýč vysvětlila.

2.2. Tématika, identifikovatelnost a transformace asociací

V této kapitole uvedu tři základní kategorie, kterými chce Kulka navrhnout formu kýče. Bude formulována pomocí tří nutných podmínek, které budou společně tvořit také podmínku postačující. Dále by nám také měla pomoci odpovědět na to, zda-li je kýč esteticky defektní a proč je pro nás tak přitažlivý.

2.2.1. Tématika

Jaké téma je pro kýč vhodné? Záleží na tom, nebo to může být cokoliv? Podle Tomáše Kulky na tom záleží, jelikož ne vše nám připadá kýčovité. V kýčovitých obrazech nejčastěji figurují koťátka, štěňátka s pohledem upřeným do nekonečna, matky s děťátky, palmové pláže při západu slunce, jeleni na pasece, líbající se dvojice na lavičce v parku, divocí hřebci cválající po louce za jasného rozbřesku, smutní klauni a mnoho dalších podobných motivů. Co však za kýč považovat nebudeme? Například tovární komín, stůl, prázdný talíř nebo abstraktní malbu.⁴¹

Všechna vhodná témata mají společný silný emocionální náboj vyvolávající spontánní citovou reakci. Zobrazovaná témata jsou krásná (koně, jeleni), pěkná (západ slunce, palmové pláže), roztomilá (štěňátka, koťátka) nebo citově zabarvená (matka s dítětem, líbající se pár).⁴² Autor by měl zdůraznit ty aspekty, které se dají snadno identifikovat. Podstatou je ujistit konzumenta v jeho předpokladech, ne mu je zpochybňovat. Důležitým aspektem je také zdrobnělost. Štěňátko a koťátko je lepší

⁴¹ Srov.: KULKA, Tomáš. *Umění a kýč*. 1. vyd. Praha: Torst, 1994. 183 s., s. 38

⁴² Srov.: Tamtéž, s. 39

jako pes a kočka.⁴³ Všechny výše uvedené aspekty, lze zařadit do kategorie - univerzální kýč. Vyvolávají u konzumenta okamžitou odezvu a názor na dílo, nereflktují žádné náboženské přesvědčení, rasovou, politickou nebo názorovou orientaci. Využívají originálních motivů, jakými jsou dítě, rodina, příroda, láska.⁴⁴

Další kategorie kýče můžou být – demokratický, katolický, židovský, americký, nacionalistický kýč. U nich rozlišujeme určité tradiční aspekty, které se opakují spolu s těmi univerzálními. Například katolický kýč spojuje univerzální kýč s křesťanskou symbolikou (panenka Marie a Ježíšek na kříži), nacionalistický zase využívá spojení sentimentů s národními symboly a vůdci (Lenin s projevem k pracujícím lidu, Mao-Ce-Tung v čele pochodu).⁴⁵

Vše výše uvedené nám, podle Tomáše Kulky, dává dohromady první nutnou podmínku kýče:

*Kýč zobrazuje témata, která jsou všeobecně považována za krásná,
nebo která mají silný emocionální náboj.*

2.2.2. Identifikovatelnost

Nezáleží pouze na tom, co je zobrazeno, ale také jakým způsobem je to provedeno. Téma musí být zobrazeno „zdařile“. Příjemce musí být schopen dešifrovat danou situaci a identifikovat onen emocionální námět, ke kterému má dobrý vztah. Kýč tuhle podmínku vždy splňuje a nikdy nejsme na pochybách, co zobrazuje. Musí být snadno identifikovatelný, ale čím je tato identifikovatelnost dána?⁴⁶

⁴³ KULKA, Tomáš. *Umění a kýč*. 1. vyd. Praha: Torst, 1994. 183 s., s. 40

⁴⁴ Srov.: Tamtéž, s. 40

⁴⁵ Srov.: Tamtéž, s. 41

⁴⁶ Tamtéž, s. 42

Téma musí být realizováno s určitou mírou dovednosti. Amatérské provedení, kde není jednoduché poznat, co znázorňuje, by žádoucí efekt nepřineslo. Vytvořit „kvalitní“ kýč vyžaduje značné technické dovednosti umělce. Dovednost však někdy nestačí, jsou zde i určitá pravidla, která musejí být v každém správném kýči obsažena.

Můžeme na příkladu malířského díla vyzkoušet, jestli lze vytvořit kýč v jakémkoliv uměleckém stylu. Některé stylistické formy jsou pro kýč vhodnější než jiné. Vhodné je například malovat ve stylu romantickém nebo socialisticko-realistickém, než ve futurismu či kubismu, kde nám zobrazení připadají nepřirozená a nerealistická a často z něj ani nelze poznat, co malíř maloval. Dále by se měl vyhnout jakýmkoliv inovacím a držet se zaběhnutých konvencí a prvků, které podporují okamžitou identifikovatelnost zobrazeného tématu, neboť by mohli odvést pozornost od emocionálního náboje daného tématu.⁴⁷

Shrneme-li předchozí úvahy do jedné věty, můžeme formulovat druhou nutnou podmínku kýče:

Téma zobrazené kýčem musí být okamžitě identifikovatelné.

2.2.3. Transformace asociací

Samotné dvě podmínky nestačí k vytvoření a přesnému určení kýče, protože děl s těmito předpoklady je mnoho a nemusí to být nutně nevkusné obrazy. Umělec by měl dále usilovat o stereotypnost. Námět by měl být zobrazen tím nejstandardnějším způsobem, který odhlíží od jakýchkoli individualizujících aspektů a asociací. Obraz by měl být naprosto jasný a určující. Neměli by zde být žádné nejasnosti, dvojsmysly či skryté významy. Musí mít jen jednu interpretaci, kterou divákům vnutí. To, co v něm vidíme na první pohled, to musí být vše, co v něm vidět můžeme. Mělo by platit pravidlo, že asociace vyvolané pohledem na obraz, jsou

⁴⁷ Srov.: KULKA, Tomáš. *Umění a kýč*. 1. vyd. Praha: Torst, 1994. 183 s., s. 42-47

stejně jako asociace vyvolané jmenovkou u obrazu („cválající kůň“, „západ slunce“). Ty jsou v tomto smyslu zaměnitelné.⁴⁸

Nyní tyhle řádky můžeme shrnout do třetí podmínky kýče:

Kýč substantivně neobohacuje asociace spojené se zobrazeným tématem.

Podle Kulky, aby se naplnila funkce kýče, musí splňovat všechny tyto tři podmínky tématiku, snadnou identifikovatelnost, i absenci asociací. Pokud některou z nich nespĺňuje, není a nemůžte být kýčem.

2.3. Přitažlivost a defektnost kýče

Z předcházejících závěrů jsme si zjistily dvě základní fakta a to, že kýč značně přitahuje masu lidí a i přes tuto přitažlivost je stále považován, hlavně umělecky vzdělanou společností, za defektní. Tyhle tvrzení vyvolávají dvě otázky:

- 1) V čem spočívá přitažlivost a líbivost onoho kýče? A jaké jsou pozitivní estetické vlastnosti?
- 2) V čem spočívá jeho defektnost?

2.3.1. Líbivost a přitažlivost kýče

Líbivost kýče je dána oněmi vlastnostmi, jež jsme si již řekli. Typický kýč, je zpravidla zručně vytvořen a okamžitě identifikován. Namalovat přesvědčivý kýč není

⁴⁸ Srov.: KULKA, Tomáš. *Umění a kýč*. 1. vyd. Praha: Torst, 1994. 183 s., s. 51-52

snadné, je potřeba určitá míra dovednosti, zručnosti, „uměleckého nadání“ a také pravidel, jak při tvoření postupovat.⁴⁹

Pozitivní estetické vlastnosti, které hledáme, musí být univerzální pro každé umělecké dílo a musejí tam být vždy zastoupeny. Je třeba, aby se také staly standardními, to znamená, aby byly v hojné míře vždy v každém uměleckém výtvoru. K tomu nám naštěstí dopomůže analýza pomocí pojmů jednoty, komplexnosti a intenzity, která se používá při zjišťování estetických hodnot uměleckých děl. Tuhle teorií se zabýval Monroe C. Beardsley⁵⁰, který ve své studii vysvětlil, že tyhle pozitivní estetické vlastnosti jsou skutečně standardní a univerzální: každé umělecké dílo má určitou míru *jednoty*, *komplexnosti* a *intenzity*. Tyhle pojmy jsou také základem umělecké kritiky.⁵¹

a. Jednota

Co znamená říci o uměleckém díle, že je (nebo není) dobře sjednoceno? Značí to, do jaké míry, jsou prvky daného díla sladěny, skloubeny nebo zharmonizovány. Faktory, které mají dopad na míru jednotnosti: „je dobře (či špatně) koncipováno“, „má (či nemá) vnitřní logiku struktury a stylu“. Beardsley na příkladech ve vztahu k malbě uvádí hlavně, do jaké míry je kompozice vyvážená, jak jsou barvy sladěny, jak jsou zharmonizovány proporce atd. Jistě najdeme mnoho děl s nedobře zvládnutou kompozicí, či špatně sladěnými barvami, avšak nemusí se hned jednat o estetický defekt. Takové nedostatky snadno najdeme i v jiných malířských žánrech. Pro kýč ovšem, na rozdíl od jiných žánrů nejsou typické, protože obrázky slzících chlapečků a troubících jelenů, zpravidla nejsou nekoherentní

⁴⁹ KULKA, Tomáš. *Umění a kýč*. 1. vyd. Praha: Torst, 1994. 183 s., s. 61

⁵⁰ Monroe Curtis Beardsley (1915-1985) byl americký filozof a nejznámější představitel estetického formalismu zabývající se uměním. Známým se stal díky svým dvěma esejím "The Intentional Fallacy" a "The Affective Fallacy".

⁵¹ KULKA, Tomáš. *Umění a kýč*. 1. vyd. Praha: Torst, 1994. 183 s., s. 62

nebo disharmonické. Zastánce kýče také může tvrdit, že typický kýč je jednodušší než některá díla moderního umění, z kterých mnohdy ani nelze poznat, co zobrazují.⁵²

b. Komplexnost

Beardsleyem je chápána jako vícerozměrnost, různorodost, propracovanost a bohatost v detailu. Faktory, které mají dopad na míru komplexnosti díla: „je rozvinuto na velkých plochách“, „oplývá kontrasty“, „je rozmanité“. Skutečný kýč komplexností příliš neoplývá, je spíše simplistický a postrádá propracování, smysl pro detail a rozličnost, ovšem nebylo by správné ho na tomto základě diskvalifikovat, neboť i zde se najdou seriózní umělecká díla, jejichž míra komplexnosti je ještě nižší. I když typický kýč komplexností neoplývá, nevysvětluje tenhle fakt jeho estetickou bezcennost.⁵³

c. Intenzita

Jelikož Beardsley nedefinuje ani jeden z pojmů, určení intenzity bude velmi problematické, nelze jej vysvětlit stejně jako jednotu nebo komplexnost. Uvádí proto následující faktory, které mají dopad na míru intenzity: „oplývá vitalitou (je anémní)“, „je krásné (je ošklivé)“, „je jemné, ironické, tragické, vznešené“ atd. Intenzivní díla mohou být tedy jak dobrá, tak i špatná, krásná i ošklivá. Tento výčet je poněkud problematický, protože krása a ošklivost jsou spíše záležitostmi *jednoty* a vztahují se k harmonické organizaci než k *intenzitě*. Na druhou stranu vitalita a síla jsou pro ni

⁵² Srov.: KULKA, Tomáš. *Umění a kýč*. 1. vyd. Praha: Torst, 1994. 183 s., s. 63-64

⁵³ Srov.: Tamtéž, s. 64-65

charakteristické. Vysoká intenzita sama o sobě nezaručuje vysokou estetickou hodnotu.⁵⁴

2.3.2. Defektnost kýče

Za předpokladu, že kýč defektní opravdu je, ptáme se, o jakou defektnost vlastně jde. Máme kýč považovat, pouze za jakousi odnož špatného umění, za dílo, které je prostě horší než díla jiná? Nebo tvoří svou vlastní svébytnou kategorii umění? Je kýč pokračováním špatného umění a jeho defektnost je srovnatelná s nedostatky jiných děl? Je tato defektnost kvalitativně jiná?

Všichni víme, že kýčovitě obrazy, básně, filmy, romány nebo díla jsou esteticky defektní. Co tím však míníme? Že jsou špatně zhotoveny? Není tomu tak, typický kýč je zpravidla zručně a přesně namalován, natočen nebo napsán. Souvisí s tím i okamžitá identifikovatelnost spojená s technickou zručností zhotovitele, kterou jsme si již vysvětlili dříve. Tudiž kýčovitý výrobek nelze diskvalifikovat jako technicky nezvládnuté dílo.

V předchozí kapitole jsme si vyjasnili logickou strukturu pojmů *jednota*, *komplexnost* a *intenzita*, díky nim nyní lépe pochopíme defektnost kýče.

Začněme tedy poslední kategorií, a to intenzitou, neboť její absence má za důsledek estetickou defektnost kýče. Abychom si uvědomili defektnost kýče ve vztahu k intenzitě, je potřeba si všimnout, kolik úprav jeho význam a účinek nezmění a zůstane stále kýčem. Vezměme si například obrázek plačícího dítěte. Lze si představit mnoho verzí a variací tohoto kýčovitého obrázku, mezi kterými nemá ani propagátor kýče jasné estetické preference, avšak musí být zachována hlavní myšlenka celého díla. Co tedy musí být respektováno? Ústředním motivem musí být malé dítě a jeho oči a slzy musí být jasné a rozpoznatelné. Styl musí být v souladu se

⁵⁴ Srov.: KULKA, Tomáš. *Umění a kýč*. 1. vyd. Praha: Torst, 1994. 183 s., s. 65-66

standardními zobrazovacími konvencemi, aby bylo dílo snadno identifikovatelné. Pokud je tohle vše hlavní zachováno, potom přeměny jeho dalších prvků nemají vliv na estetický dopad. Lze například měnit konkrétní druhy barev za alternativní, nebo je také možno předělat kompozici, aniž by se změnil estetický přínos, to znamená, že dítě může sedět nebo stát, může mít jiné oblečení, je možno také dát jinou barvu pozadí nebo dokonce namísto holčičky namalovat chlapečka. Samozřejmě, pokud by bylo dílo nabarveno různými odstíny šedi, působilo by na diváka příliš ponuře, i tak je ovšem množství úprav u kýče daleko větší než u jiného uměleckého díla. Kulka také říká, že pokud má kýč nedostatky v rovině intenzity, může být tohle strádání kompenzováno dostatečnou mírou jednoty a komplexnosti.⁵⁵

Jak je to na tom kýč ve vztahu k dalším estetickým komponentům – jednotě a komplexnosti? Když kritik kritizuje nepovedené umělecké dílo, poukazuje na jeho konkrétní estetické nedostatky. S konkrétní estetikou kýče, která by se vztahovala k jeho specifickým nedostatkům, se nesetkáváme. Nikdo neříká ani, jak kýč zlepšit. V tomto směru je diskvalifikován a jedná se o jakýsi omyl, něco, co se nedá spravit.⁵⁶

⁵⁵ Srov.: KULKA, Tomáš. *Umění a kýč*. 1. vyd. Praha: Torst, 1994. 183 s., s. 92-93

⁵⁶ Srov.: Tamtéž, s. 94-96

3. Analýza funkce kýče v komediálně zaměřených filmech Zdeňka Trošky

V poslední části práce se zaměřím na analýzu snímků režiséra Zdeňka Trošky. Jedná se o snímky z jeho rané éry, kterými jsou filmy z trilogie *Slunce, seno, jahody*⁵⁷, *Slunce, seno a pár facek*⁵⁸ a *Slunce, seno, erotika*⁵⁹, dále jeho další neméně úspěšná trilogie vzniklá na počátku druhého tisíciletí s názvy *Kameňák*⁶⁰, *Kameňák 2*⁶¹ a *Kameňák 3*⁶², existuje i pokračování s názvem *Kameňák 4*⁶³, které ovšem nenatočil Zdeněk Troška, ale Ján Novák. Budu se zabývat také komedií *Doktor od Jezera hrochů (aneb Troška nepraktické Švandy)*⁶⁴ a jeho jedním z nejnovějších filmů, a tím jsou *Babovřesky*⁶⁵ (celý název zní *Babovřesky aneb z dopisu venkovské drbny*), ke kterému je natočen i druhý díl⁶⁶ a posléze se bude natáčet také třetí⁶⁷. Tyto dva snímky ovšem v mé práci zmiňovat nebudu, jelikož byly uvedeny do kin pouze před několika týdny, respektive ještě nebyly natočeny.

Zdeněk Troška v průběhu své kariéry natočil, kromě těchto uvedených komedií, také několik dalších filmů, pohádek nebo dokumentů, které se staly více či méně úspěšnými, avšak ani s těmito dalšími filmy nebudu v mé práci pracovat, protože se nejedná o komedie nebo nejsou dostatečně známé pro širokou veřejnost.

⁵⁷ *Slunce, seno, jahody* [film]. Režie Zdeněk TROŠKA. ČSSR, 1983.

⁵⁸ *Slunce, seno a pár facek* [film]. Režie Zdeněk TROŠKA. ČSSR, 1989.

⁵⁹ *Slunce, seno, erotika* [film]. Režie Zdeněk TROŠKA. ČSFR, 1991.

⁶⁰ *Kameňák* [film]. Režie Zdeněk TROŠKA. ČR, 2003.

⁶¹ *Kameňák 2* [film]. Režie Zdeněk TROŠKA. ČR, 2004.

⁶² *Kameňák 3* [film]. Režie Zdeněk TROŠKA. ČR, 2005.

⁶³ *Kameňák 4* [film]. Režie Ján NOVÁK. ČR, 2013.

⁶⁴ *Doktor od Jezera hrochů aneb Troška nepraktické Švandy* [film]. Režie Zdeněk TROŠKA. ČR, 2010.

⁶⁵ *Babovřesky aneb z dopisu venkovské drbny* [film]. Režie Zdeněk TROŠKA. ČR, 2013.

⁶⁶ *Babovřesky 2* [film]. Režie Zdeněk TROŠKA. ČR, 2014.

⁶⁷ *Babovřesky 3* [film]. Režie Zdeněk TROŠKA. ČR, pravděpodobně 2015.

Výše uvedené filmy se v počtu diváků, kteří je navštívili v kinech, dostaly vždy, mezi nejlepších deset nejnavštěvovanějších filmů celkově, a také mezi čtyři české filmy v počtu, s co nejvíce diváky, v daném roce uvedení. Více v následující tabulce, kterou jsem sestavil podle dat *Unie filmových distributorů*⁶⁸ a knihy *77 českých filmových komiků*⁶⁹.

Název filmu	Rok uvedení	Počet diváků	Umístění snímku v daném roce – celkem	Umístění snímku v daném roce – mezi českými filmy
Slunce, seno, jahody*	1983	3 352 000	**	1
Slunce, seno a pár facek*	1989	4 058 000	**	1
Slunce, seno, erotika*	1991	968 000	**	4
Kameňák	2003	417 669	6	3
Kameňák 2	2004	400 848	8	4
Kameňák 3	2005	201 471	10	4
Doktor od Jezera hrochů	2010	358 620	8	4
Babovřesky	2013	652 458	1	1

* Údaje jsou převzaty z knihy *77 českých filmových komiků*

** Údaje nejsou k dispozici

Tabulka č. 1: Počet diváků na uvedených filmech Zdeňka Trošky v kině
Zdroj: *Unie filmových distributorů: TOP 50 - roční výsledky, 77 českých filmových komiků*

⁶⁸ TOP 50 – roční výsledky. *Unie filmových distributorů*. [online]. © 2010 [cit. 2014-03-05].

Dostupné z: <http://www.ufd.cz/prehledy-statistiky/top-50-rocni-vysledky>

⁶⁹ HALADA, Andrej. *77 českých filmových komiků*. 1. vyd. Praha: Brána, 1999. 339 s., s. 325-326

Dohromady přišlo na Troškovy komedie do kin okolo 10 409 066 diváků. Musíme však brát v potaz, že v 80. letech nebyla vysoká návštěvnost kin, asi kolem 3 miliónů diváků na jeden film, neobvyklá. Období 90. let, kdy se rapidně snížil počet kin a v masivním rozsahu se objevila zahraniční konkurence, je nesrovnatelné s érou státem řízené a podporované kinematografie před rokem 1989.

3.1. Pohled kritiků na jednotlivé Troškovy filmy

Kritika každé jeho filmy již od počátku jeho kariéry sleduje s nenávisí a odporem. O sérii *Slunce, seno...* se tvrdilo, že Troška v těchto filmech urazil vše, co se urazit dalo. Jak sám říká v jednom dokumentu o filmu *Slunce, seno, jahody*: „*Jeden soudruh mi řekl, že jsem urazil socialistický dnešek, socialistickou přítomnost a budoucnost, socialistického důchodce, socialistického zemědělce a socialistického faráře. Udělal jsem si také srandu z babiček a dělám z nich navíc ještě čarodějnice.*“⁷⁰ Kvůli posudkům a neschválení několika scén musel vystříhat na deset minut záznamu a zkrátit tak celý film. Nesměla být ani oficiální premiéra a snímek neměl také žádnou veřejnou propagaci. U druhého dílu, po pěti letech, se to už změnilo a nevystříhali mu z něj ani minutu.⁷¹

O sérii *Kameňák* kritika psala, že je jiný hlavně proto, že to vlastně není film. Člení se do kapitol podle dní v týdnu a nemá začátek, prostředek ani konec. Obsahem, složeným z televizních anekdot a herectvím, přepjatým až šaškujícím, se blíží spíše televizní estrádě. Na druhé straně se mu povedl i jeden kousek, kterým rozdělil kritiky v Česku. Podle několika z nich, totiž Troška, pojmenoval nejubožejší figurky Kameňáku, čímž „ranil“ ty, které vynechal, a ti chtěli být pojmenování v díle

⁷⁰ Dokument o filmu *Slunce, seno, jahody*. *YouTube*. [online]. 2. 5. 2013 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=CUU7WMIJ8ls>. Kanál uživatele Zdeněk Troška.

⁷¹ *Slunce, seno, vesnice* (2008). *YouTube*. [online]. 3. 01. 2014 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=Q8mdWEOxG4>. Kanál uživatele Jirka Panek.

druhém.⁷² V další recenzi se můžeme dočíst, že jednotlivé filmy jsou od předchozích téměř k nerozeznání. Kdyby se oba filmy promítaly za sebou, jen stěží by se dalo poznat, kde jedno pásmo vtipů končí a druhé začíná. Liší se pouze ve scénách, kde se jedná o "erotiku" - od lechtivosti se posunuli směrem k nechutnosti. Hlavním problémem série Kameňáků je to, že anekdota je žánr vypravěčský, nikoli filmový. Jednotlivé díly dostaly od kritiků vždy jednu hvězdičku z maximálně pěti možných.⁷³

Snímek *Doktor od Jezera hrochů*, nebyl tak kontroverzní a odmítaný jako předchozí Troškovi filmy a dostalo se mu o něco kladnějšího přijetí ze stran kritiků. Filmový publicista Jaroslav Sedláček přímo píše, že je to pokračování Kameňáků, ale tentokrát s pouze jednu anekdotu. Je to tedy spíše jen úsměvná historka o tom, co všechno může našinec udělat sám sobě, když se něčeho opravdu bojí. Těžištěm příběhu není děj, ale popis charakterů jednotlivých hrdinů, největší problém je ovšem v tom, že předloha byla psána v 70. letech, ale film se odehrává v současnosti a to bez úprav původního textu dělá z díla spíše paskvil. Je to prostě obyčejná, podprůměrná komedie, která doplácí na řídký děj, otravný product placement a svůj statický půdorys.⁷⁴

Troškův nejnovější počin byl přijat asi nejrozporuplněji ze všech jeho dosavadních komedií, a veškeré kritiky jej označily jako nejhorší film loňského roku. Filmová kritička Mirka Spáčilová se vyjádřila, že *Babovřesky* natočili vzdělaní lidé s vytříbeným vkusem, kteří využili díry na trhu. Pouze inteligentní lidé dovedou bavit dav, aby na něm vydělali. Použijí socialistický slogan *Po práci legraci*, přidají pár od reality vzdálených, pohodlných - takzvaně jedním uchem tam a druhým ven – věcí, přestylizují se do lidové role typu: Jsem jeden z Vás, mám rád řízek, dechovku a dovolenou na Lipně. Jak prosté!⁷⁵ Reakce od dalšího uznávaného kritika Jana Rejžka byla ještě o něco méně jemnější: „*Babovřesky jsou tragickým odrazem postupující*

⁷² SPÁČILOVÁ, Mirka, MF DNES. Kameňák uvádí do kin Zlatou mříž. *iDNES.cz*. [online]. 22. 1. 2003 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z:

http://kultura.idnes.cz/show_aktual.aspx?r=show_aktual&c=A030121_194033_filmvideo_ef

⁷³ ŠTASTNÁ, Barbora. Kameňák 2. *PREMIERE: web, který miluje film*. [online]. leden 2003 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: http://premiere.maxim.cz/film/294/kamenak_2.html

⁷⁴ SEDLÁČEK, Jaroslav. Recenze: Doktor od Jezera hrochů. *Kinobox.cz: Filmové recenze, novinky v kinech, české filmy*. [online]. 27. 2. 2010 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z:

<http://www.kinobox.cz/clanek/3650-recenze-doktor-od-jezera-hrochu>

⁷⁵ SPÁČILOVÁ, Mirka. Proč nás baví (a štvou) Babovřesky. *Víkend DNES*. 2. - 3. 3. 2013, s. 6.

všeobecné vulgarizace části společnosti, které unikají jakékoli jiné hodnoty než pivo, tlačenka, Blesk...“ Vyjadřuje se také o divácích, pro které je samotný film určen: „Jsou to zjevně všechno vyznavači a představitelé těch nejhorších vlastností národa, zapareného čecháčkovství (...), závisti, nenávisti k církvi a intelektuálům a fekální sprostoty, která by se ráda považovala za lidový humor.“⁷⁶

3.2. Identifikace kýče podle vymezení Tomáše Kulky

Filmy budu analyzovat, podle definic kýče, které určil Tomáš Kulka a popsal je v knize *Umění a kýč*, o tématice, identifikovatelnosti a transformaci asociací. Já jsem tyto pojmy popsal v kapitolách výše, teď jen zohledním podle jakých kritérií a jak budu určovat, jestli tyhle definice platí.

Jak jsme si již řekli, Tomáš Kulka určil tři znaky kýče, které když platí, tak nám snadno odhalí, zda se jedná o kýč nebo ne. Pojdme si je nyní trochu blíže osvětlit a specifikovat pro použití ve filmové komedii.

3.2.1. Tématika

Kulka říká, že kýč zobrazuje témata, která jsou všeobecně považována za krásná, nebo která mají silný emocionální náboj. Pokud má tohle pravidlo platit, tak nám snímek musí útočit na city a mít nějaký silný emoční výjev. Ve filmu by zejména mělo jít vždy o lásku a přátelství, o určitou citlivost a citovost, musí být prokládán dostatečným, často až přehnaným humorem. Záleží také na obraze, způsobu natáčení, roční době, ve které se děj odehrává a určitý důraz je kladen i na jednoznačnost a tématiku dialogu mezi herci.

⁷⁶ HRON, Lukáš. Slunce, seno a pár babek. *Víkend DNES*. 1. - 2. 3. 2014, s. 13.

3.2.2. Identifikovatelnost

Zde platí, že zobrazované téma a děj musí být vždy snadno identifikovatelné a jednoznačně nám říci, co zobrazuje, co se v obraze právě děje. Neměli bychom složitě přemýšlet, co se stalo v předchozím záběru a co má s čím společné. Děj by měl být jednoduchý až primitivní, často i předvídatelný. Obvykle bývá jen jeden hlavní a od něj se vše odvíjí.

3.2.3. Transformace

Musí být jasné, co je zobrazeno, neměli bychom v ději hledat žádné skryté dvojsmysly, či skryté významy. To, co vidíme ve filmu a napadne nás k tomu jako první, to je vše, co vidět máme, žádný jiný význam v tom není. Často je to dost subjektivní názor diváka, protože má s danou zobrazenou situací jinou zkušenost, ale někdo jiný může mít naprosto odlišný názor a nemusí si spojovat děj s ničím konkrétním. Režisér by se měl také držet zaběhnutých konvencí a vyhnout se čemukoliv novému a inovativnímu, co by mohlo zbytečně odvádět pozornost od děje.

3.3. Analýza komedií Zdeňka Trošky

V následující kapitole se již budu věnovat samotné analýze filmů podle klíče, který jsme si vytvořili v předchozí kapitole. Pro rozbor jsem vybral jeho nejznámější komedie, které byly divácky vždy velmi přitažlivé a sledované, což jsme si mohli potvrdit podle množství fanoušků, kteří jeho snímky viděli v kině, ale kritikou odmítané. Ačkoliv bylo letos i několik protestů a fanoušci se dožadovali nominace⁷⁷

⁷⁷ KŘIVÁNKOVÁ, Markéta, Markéta Březinová. Troška je Bůh, Českého lva si zaslouží, křičeli recesisté u Rudolfinu. *iDNES.cz*. [online]. 22. 2. 2014 19:40 [cit. 2014-03-27]. Dostupné z: http://revue.idnes.cz/fanousci-zdenka-trosky-skanduji-pred-rudolfinem-f6l-lidicky.aspx?c=A140222_192805_praha-zpravy_brm

na cenu České filmové a televizní akademie⁷⁸ Českého lva⁷⁹, kritika a akademie je neúprosná, nevyslyšela tyhle námitky a neudělila Troškovi, za loňský nejnavštěvovanější film v kinech - Babovřesky, v žádné kategorii nominaci⁸⁰, natož nějakou cenu⁸¹ (kategorie divácky nejúspěšnější film, kterou by Troška s předstihem vyhrál, byla letos zrušena⁸²).

Aby bylo každému jasné a měl alespoň malý přehled, co se v jednotlivých filmech odehrává, a kdo znázorňuje hlavní postavy, tak nejprve vždy stručně představím děj daného filmu, a také jeho nejdůležitější pasáže, a poté začnu určovat, jestli na daný film platí kritéria kýče tak, jak je určil Tomáš Kulka. V závěru vyhodnotím, zda jsou všechny uvedené Troškovy filmy kýčem nebo ne. To znamená, jestli splňují všechny tři Kulkovy podmínky kýče. Začnu chronologicky od nejstarších komedií, k těm nejnovějším.

A: *SLUNCE, SENO, JAHODY*

První díl z trilogie začíná příjezdem studenta vysoké zemědělské školy Šimona Pláničky. Ten přijíždí do jihočeské vsi Hoštice na brigádu do místního JZD a současně se chce pokusit vyzkoušet v praxi svůj experiment na téma "dojivost krav v závislosti na kultuře prostředí." Vedení JZD však nechce o žádném pochybném pokusu ani slyšet. Všechno se však změní v okamžiku, kdy mladík zkusí štěstí u faráře Otíka, u nějž experiment vyjde a farářova kráva začne dávat až zázračné množství mléka. Po vesnici se také rozkřikne, že je Šimon synem předsedy krajské

⁷⁸ HOME. *ČFTA – Česká filmová a televizní akademie*. [online]. [cit. 2014-03-28].

Dostupné z: <http://www.filmovaakademie.cz/>

⁷⁹ Český lev. *Filmové recenze, novinky v kinech, české filmy – Kinobox.cz*. [online]. © 2009-2014 [cit. 2014-03-28]. Dostupné z: <http://www.kinobox.cz/ceskylev/>

⁸⁰ NOMINACE. *ČFTA – Česká filmová a televizní akademie*. [online]. [cit. 2014-03-28].

Dostupné z: <http://www.filmovaakademie.cz/cz/2013/nominace>

⁸¹ DRŽITELÉ CENY ČFTA. *ČFTA – Česká filmová a televizní akademie*. [online].

[cit. 2014-03-28]. Dostupné z: <http://www.filmovaakademie.cz/cz/2013/drz-itele-ceny-cfta>

⁸² SPÁČILOVÁ, Mirka, Tomáš Štáška. Hořící keř získal čtrnáct nominací na Českého lva, dvanáct film Jako nikdy. *iDNES.cz*. [online]. 22. 1. 2014 12:13 [cit. 2014-03-28].

Dostupné z: <http://kultura.idnes.cz/nominace-cesky-lev-One-/>

filmvideo.aspx?c=A140122_102413_filmvideo_ts

zemědělské správy, protože ten se také jmenuje Plánička. Do děje vstupuje Blažena, dcera paní Škopkové, u níž je Šimon ubytován. Ta dostane za úkol vypátrat, jak se věci mají. Všechno však komplikuje žárlivost Blaženina kluka Vency, který si myslí, že Blažena čeká dítě se Šimonem a ne s ním.

a) Tématika

Zdeněk Troška nám nabízí čistou a jednoduchou komedii, kde má hlavní slovo láska a sousedská nevraživost, kterou doprovází časté neshody mezi obyvateli. O tyto spory jde v jeho snímku v první řadě a děj celého filmu se točí právě kolem nich. V hlavní roli sledujeme zamilovanou dvojici Vencu a Blaženu, kteří spolu čekají dítě, a zároveň s nimi se do situace připleťe mnoho dalších postav z vesnice, kteří svým často až groteskním jednáním vytvářejí mnoho komických situací. Scéna, kdy se sestry dívají na ukázky z pornofilmu nebo z filmu umučení sv. Šebestiána, je právě jasným úkazem kýče. Obě tyto scény byly dokonce uměle natočeny právě Zdeňkem Troškou speciálně pro film.

b) Identifikovatelnost

V hlavním příběhu se odehrává příjezd syna předsedy krajské zemědělské správy do Hoštic a díky tomu se celá vesnice otočí vzhůru nohama a dochází k nejrůznějším sporům mezi obyvatelstvem. Děj je tak pro diváka velice jednoduchý. Všechny charaktery postav jsou zde primitivní, bez větší propracovanosti nebo minulosti, která by nás během děje zajímala. Škopková je životem protřelá dojička krav s ostrými lokty, která si dokáže vše vybojovat a pro ránu nejde daleko. Blažena, stojí na rozcestí mezi dvěma chlapci, Šimonem a Vencou, avšak když se má rozhodnout, tak jde za svým srdcem a vybere souseda Vencu, kterého zná už léta. Další postavou je starý farář Otík, jenž, jak můžeme sledovat, odpovídá stereotypnímu pohledu socialistické ideologie, a který ač se snaží sebevíc, tak má často dost smůly, ale z problémů ho nakonec dostanou jeho už léta

při něm stojící věrné sestry z fary. Další postavy jsou spíše jen karikaturní. Děj se odehrává v létě, v jihočeské vesnici, za bezproblémového slunečného počasí, což jsou další znaky, že je film až příliš vyumělkovaný a kýčovitý.

c) Transformace asociací

Neřeší se zde žádné vážné téma – zdraví, peníze, práce, které by divákovi přinášelo starosti, a musel by přemýšlet, jak je jednoduše vyřešit. Příběh prostě plyne a každý jej akceptuje tak, jak ho vidí, bez dalších vedlejších asociací. Mezi samotnými představiteli rolí je spousta amatérů, neherců a místních vesnických obyvatel, zejména z řad starších lidí, kteří se za kameru postavili poprvé v životě.

B: SLUNCE, SENO A PÁR FACEK

Pokračování, které nepřímou navazuje na předchozí díl. Těhotná Blažena a Miluna se nemají příliš v lásce. Venca Konopník si chce vzít těhotnou Blaženu, ale její sokyně Miluna to chce překazit, a proto rozšiřuje fámy o nevěrníkovi Vencovy. Vzniká tak skandál a rozpoutá se hotová bitva mezi rodinami Škopkových a jejich sousedy Konopníkových. Ve stejném duchu probíhá i vztah mezi živočichářem Bédou a účetní JZD Evičkou, která ho zase podezírá ze vztahu s inženýrkou Tejfarovou. Fámy se dostanou až k uším Škopkové, které to řekne Keliška z fary. Matka Blaženy, Marie Škopková, pro ni shání nové ženichy, ale při Blaženě stojí řidič Václavka Hubičková a Josef, kteří pro ni a Vencu uspořádají svatbu. Tuhle novinu, že je Blažena už vdaná, se ostatní, včetně Škopkové, dovídají na dlouho chystané svatbě Blaženy s doktorem, která nakonec padne a ženicha si odvádí Václavka.

a) Tématica

Neshody mezi obyvateli pokračují také v díle druhém, který navazuje na příběh předchozí, ale původně ani neměl vzniknout. Hned na úvod zde sledujeme scénu, kde režisér kýčovitým způsobem předkládá divákovi scénu vzájemného setkání Blaženy a Miluny. Tohle shledání, je, z pohledu obou z nich, natočeno jako válečný souboj (s použitím granátu, zbraní a vojenského oblečení obou protagonistek), a i když se vlastně jedná o nejakčnější scénu z celé série, tak je to podáno s humorem a kýčem Troškovy vlastním. Láska dvojice z předchozího dílu stále pokračuje, a po překonání vtipných, často až přehnaných a nečekaných zvrátů se koná svatba, která jejich lásku ztvdí.

b) Identifikovatelnost

Jako hlavní dějovou linii nám režisér předkládá svatbu Blaženy, která začíná hned na začátku filmu roznesením svatebního oznámení, ale díky záškodnictví sokyně Miluny z ní sejde, a její matka jí hledá nového nápadníka. Mezitím sledujeme příhody rodiny Škopkových, jak „zápasí“ s věčně odmlouvačnou babičkou, která leží na lůžku umístěném na dvorku nebo scénu, kdy Josef spolu s Vencou instalují dráty kolem nové ohrady na louce a v jednom momentu, když se chce Venca Josefa zbavit, kvůli příchodu Blaženy, do nich pustí elektřinu a Josef s jekotem utíká pryč. Pro větší nadsázku a kýčovitost scény jsou do obrazu přidány efekty blesků a jiskření. Jednotlivé záběry na sebe, bez větších problémů, navazují a divák nemá pocit, že by se v ději ztrácel nebo nad ním složitě přemýšlel. I v tomto díle nejsou postavy vykresleny do přílišného detailu, ale pouze jednoduše a bez evidentně prožité minulosti. Divákovi se tak může zdát, že žijí jen ve své vesnici a nikdy z ní neodjely nikam dál. To, ale není pro příběh podstatné a můžeme se naopak snadno mezi postavami orientovat a rozeznat je.

c) Transformace asociací

Film v nás žádné vedlejší asociace nevyvolává. Nic převratného se zde nedovíme. Děj nás ani ničím nepřekvapí, a ani nás nebude zavádět mimo hlavní příběh, kterým je již zmíněná svatba Blaženy, která se řeší od úvodního záběru až do konce. Postavy žijí každodenním stereotypním životem a žádná dramatická změna je nečeká, proto se ani divák nemusí bát, že by ho v ději něco překvapilo. Učitelka Václavka bude, jako každé slunečné ráno, vyzpěvovat ústřední píseň z okna svého domu, místní sestry z fary se pletou do záležitostí, které se jich netýkají, a manžel Škopkové od ní bude neustále peskován za každou drobnost.

C: *SLUNCE, SENO, EROTIKA*

Poslední díl z trilogie letních komedií se odehrává nejen v jihočeské vesnici Hoštice, ale také v přímořském městě v Itálii, kam se hlavní hrdinové vypraví na pozvání družebního italského zemědělského družstva, jehož zaměstnanci se na oplátku chystají do Hoštic. Zatímco v první části filmu se divák může bavit neochotou přizpůsobit se místním italským poměrům či nezdařenému únosu naplánovaném zhrzenou Milenou a Evíkem, ve druhé části se obyvatelé Hoštic snaží zvelebit svou vesnici, a to i za cenu vytvoření vlastní nudapláže. Vše se nečekaně zvrtně, když italská delegace dorazí dříve, než bylo v plánu. Zanedbané hospodářství družstva se jim, ale zalíbí natolik, že jej chtějí uchovat jako skanzen.

a) Tématika

Ve třetí části se režisér už tolik nevěnuje ústřední dvojici z předchozích dílů, ale zavede nás do letní slunečné Itálie. Tohle idylické počasí, které zde panuje, poukazuje také na jasné projevy kýče. Zde, nám Zdeněk Troška nabízí scénu plnou kýče, a to v situaci, kdy je několik hoštických obyvatel pozváno na večeři do místní restaurace. Všichni zasednou

k obrovskému stolu se spoustou jídla, které nikdo z nich nikdy neviděl, natož, aby jej někdy ochutnal, a začíná se zde projevovat jejich pravá buranskost a vesnická tvář. Zkoumají, jestli jsou chobotnice dosud živé nebo už mrtvé, pronášejí věty za hranicí vkusu a slušného chování, jakým je například spojení: „*Velebnosti, jdu blejt.*“ Do hlavní role se zde dostává Miluna, která se zamiluje do italského mládence a stráví s ním prázdniny. Jejich láska trvá i při jeho návštěvě v Hoštickém JZD.

b) Identifikovatelnost

Jedná se o typickou komedii, víme, kdy a čemu se smát a není důležité, co se stalo v předchozím ději, protože vše nám snadno dojde. Film nemá žádný hlubší podtext. Mezi samotnými představiteli rolí je spousta amatérů, neherců a místních vesnických obyvatel. Děj je zde pouze jeden, nevznikají žádné vedlejší pasáže, nad kterými bychom museli dlouze přemýšlet. Třetí díl je o vzájemné návštěvě italského a českého JZD. Scén tohoto druhu je zde několik a vesničtí obyvatelé zažijí za krátkou dobu, možná až příliš, groteskních situací, které se na běžné vesnici nestávají.

c) Transformace asociací

Divák se dokáže ztotožnit s postavou a vidí děj pouze tak, jak nám ho předkládá režisér. Je to série snímků ze života vesničanů a každý, kdo tyto filmy shlédne, se v nich může sám najít. Jediný rozdíl oproti předešlým dílům je, že zde půlka lidí běhá nahá, ovšem s oblečením šla dolů i celá kvalita filmu.

ZÁVĚR:

Už jenom názvy jednotlivých dílů, série *Slunce, seno...*, které mají stejné jádro, nám poukáží na to, že filmy jsou si velmi podobné a jsou zde použity stejné stereotypy. Troška měl vůli, přiblížit postavy, které vystupují ve filmu, českému divákovi až přímo domů a chtěl, aby se v nich sami našli, a aby se s příběhem i lidmi mohli ztotožnit. To se mu povedlo

a na úspěšný první díl navázal pokračováním dílu druhého. A není to jen dějem, který volně pokračuje, ale také postavami, jež se nezměnily a celkovým pojetím filmu, který si zachoval stejně kýčovitý a nerozvinutý charakter. Stále se odehrává jen v jedné jihočeské vesnici a stále se vše točí okolo problémů hoštických obyvatel, konkrétně kolem rodiny Škopkových, které řeší celá obec. Poslední film vznikl po roce 1989, konkrétně roku 1991, a Troška si v něm mohl dovolit použít explicitní erotické odkazy, kterých se v tomhle filmu objevilo velké množství. To by mu, před zmíněným rokem 1989, kvůli velké cenzuře, neprošlo. Ostatně oba předchozí díly kontrolou prošly a musely z nich být určité pasáže vystříhány. Tahle série se pravděpodobně stala legendární a dokáže pokaždé přitáhnout k obrazovkám velké množství jejich fanoušků. Její příběhy jsou jednoduché, a pro spoustu diváků přitažlivé. Vzhledem ke splněným kritériím od Tomáše Kulky, můžeme říci, že se jednoznačně jedná o kýč.

D: KAMENŇÁK

Příběh filmu, který se celý odehrává v jednom týdnu - a ten je vždy rozdělen na dny. Zavádí nás do poklidného jihočeského městečka Kameňákov, kde žije celá řada typicky českých postav a rodin. V hlavní roli vidíme rodinu Novákových, kde je hlavou rodiny kapitán městské policie Pepa, dále s ním bydlí jeho žena Vilma, která pracuje jako učitelka na místní škole a spolu mají dvě děti Julii a Pepička. Hlavní děj pojednává o šlechtickém páru z Anglie, který začne na svém zámku nedaleko městečka, hledat poklad. Taková zpráva postaví na nohy celý Kameňákov a třem místním mafiánům doslova nedá spát. Z pokladu se nakonec vyklube nevyčerpatelný modrý pramen, dodávající mužům sexuální touhu.

a) Tématika

Od ostatních komedií se liší tím, že obsahuje velké množství kratších a jednodušších záběrů, které tvoří jádro snímku. Ty na sebe často ani nenavazují, nesouvisejí spolu, a jsou poskládány spíše náhodně za sebou. Těmito skeči, takzvanými kameňáky⁸³, kterými byl film inspirován a z velké části také tvořen, útočí na divákovy emoce. Samotný příběh se zde také nachází, je jím hledání pokladu na zámku, ovšem je spíše druhořadý. Kameňák se v divákovi snaží vyvolat smích a jednoznačně se mu to vtipnými a kýčovitými scénkami, spojenými s vtipy o blondýnách, policistech, důchodcích, lékařích či učitelkách daří, ovšem zní to poněkud strojeně a Troška se tímto způsobem snaží zahrát tzv. “za málo peněz hodně muziky“.

b) Identifikovatelnost

Divák se v hlavním ději ztratit nemůže, protože zde prakticky žádný není. Je jím pouze hledání modrého erektivního pramene, které trvá až příliš dlouho. Zdeněk Troška nás tak pouze, po sto dlouhých minut, zásobuje vtipy, které často překračují hranici únosnosti a trapnosti. Seznamujeme se, zde, také se všemi osobami, které se objevují i v dalších, navazujících dílech. Postavy a jejich charaktery se nám v průběhu nevyvíjejí a jsou to obyčejní občané města, kteří často chodí jen do práce a zpátky domů. Mezi hlavní postavy patří rodina Novákových. Hlavou rodiny je Pepa Novák – kapitán městské policie, představuje veselého a bezstarostného policistu, který si z ničeho nedělá starosti a spolupracuje s městskou mafí, dále jeho manželka Vilma, ač je to učitelka, tak svým chováním se nám jeví jako typická blondýna z anekdot, syn Pepan je školák, nosící jednu poznámku za druhou a konečně dcera Julie, která studuje zdravotnickou školu a pohrává si s každým mužem, kterého potká.

⁸³ kameňák - vtip, který svou pointou dovede hodně rozesmát

c) Transformace asociací

Film v nás žádné další významy, ani asociace nevyvolává. Divák se neseťká, ani s žádným světoborným nápadem a nedospěje ani k poučení po skončení filmu, protože zde žádné není. Jedná se o prostý příběh, který by nás podle autora měl jen pobavit, často ale nezvládne ani to. I postavy zůstávají těmi, kterými byly na začátku a nedochází k žádnému jejich vývoji.

E: *KAMENŇÁK 2*

Druhá část je opět inspirovaná známými anekdotami. Začíná přímo tam, kde předchozí děj, prvního dílu, končí, a to vytrysknutím modrého erektivního pramene ze skály na zámku v Kameňákově. Síla zázračné tekutiny na potenci způsobí v městečku nebývalý poprask a okusí ji i stará babka Kropáčková, které vytrysknul ve sklepě jejího domku. Stává se postrachem mladých mužů, zejména policistů, kteří si s ní nevědí rady, a končí v péči doktorky Heleny na psychiatrii. Na policejním kapitánovi Pepovi Novákovi je, aby všechny tyto události vyšetřil. Zmizení modrého pramene nedá spát ani místním mafiánům, a všechny stopy je zavádí právě do domku Kropáčkové v podzámčí.

a) Tématika

I ve druhém díle režisér staví na vtipech, kterými je protkán celý film od začátku až do konce. A i zde pokračuje sled primitivních skečů. Navíc jako hlavní téma děje nám Zdeněk Troška předkládá absurdní a nereálný modrý nápoj, jehož vypití dopomáhá k lepším sexuálním výkonům. Používá ho stará žena Kropáčková, která pomocí něj znásilní všechny chlapy v okolí. Tahle nelogičnost dodává *Kameňáku 2* ještě větší kýčovitý nádech. Film se odehrává, stejně jako první díl, v létě, což nám dokazuje

další kých. Plyne chronologicky v sedmi za sebou jdoucích dnech jednoho týdne a navazuje na první část.

b) Identifikovatelnost

Opět se jedná o naprosto primitivní děj, kdy jedinou linkou protínající celý příběh je Kropáčková a její sexuální apetit, kterým zneužívá jednoho mladíka za druhým. Postavy se od prvního dílu prakticky nezměnily, jsou to vykreslené karikatury, ve kterých se může najít spousta diváků. Kých je zde zobrazen již na samotném začátku, který začíná záběrem na dům a kokrhajícím kohoutem, pokračuje to stříhem do ložnice Novákových, kteří provádí milostný akt a následně to vulgárně okomentují tak, že jeden druhého shodí a poníží. Takhle se to pak opakuje vždy každý následující den.

c) Transformace asociací

Námětem filmu je zde modrý erektivní pramen, který v nás žádné další asociace nevyvolává, ani nenutí diváka k zamyšlení, proč a jak funguje. Bere ho jako součást děje, protože je v tomto snímku víc neuvěřitelných věcí, tak ho to nepřekvapí. Navíc se jedná o komedii, u které většina diváků nepřemítá, proč se děje právě tohle, a jaký je ten pravý a jediný důvod, že zrovna tento nápoj umí zázraky.

F: KAMENĚÁK 3

Poslední díl, který je pod režisérskou taktovkou Zdeňka Trošky, se opět odehrává v Kameňákově. K obvyklým hrdinům z předchozích dílů přibude početná romská rodina, která se nastěhuje vedle rodiny Nováků. Proto Pepa ihned nařídí, aby Vilma i dcera Julie nastoupily do kurzu sebeobrany. Děj se točí především kolem fotbalového klubu, který vlastní Leo Khon a mužstvo mu tvoří místní přátelé a známí, kteří ovšem dokáží prohrát i s nejslabším týmem celé soutěže. Kvůli neuspokojivým

výsledkům se Khonova tchýně se svým zetěm vsadí, že postaví do týdne jedenáctku, která jeho družstvo porazí. S pomocí cikánské rodiny vytvoří tým, který se utká s mužstvem z Kameňákova. V sázce je mnohem víc a každé mužstvo má za vítězství slíbenou prémii. Tohle utkání nejspíš vejde do historie obce.

a) Tématika

I tenhle třetí a poslední díl z celé série je stejně, jako ty předchozí, tvořen samými anekdotami a rádoby vtípnými skeči. S překvapivě ucelenou decentností nám předkládá také vtipy o Romech, ale hned vzápětí zase tlačí na pilu, když se křečovitě postaví tváří v tvář moralizačnímu podtextu o českém postoji k této rasové menšině. O příběhu už nemůže být řeč, ale rozhodně jde hovořit o jakémsi pevném ústředním bodu celého vyprávění. Tuto hlavní dějovou linku tvoří Khon se svou tchýní, kteří proti sobě postaví svá fotbalová družstva. Příběh nenavazuje svým dějem na první dva díly a opět se odehrává v létě, v průběhu jednoho týdne. Dialogy jsou primitivní a z velké části tvořeny všemožnými vtipy.

b) Identifikovatelnost

V příběhu se jednoduše orientujeme a nemusíme hledat žádné další skryté spojitosti. Divák si opět snadno pohlídá hlavní dějovou linii, zápletku s fotbalovým zápasem. Ke starým postavám z prvních dvou dílů nám, kromě dalších, přibude hlavně romská rodina, třetí část je naopak ochuzena o jeptišky, vojáky a učitelky. Romové, kteří se nastěhovali hned vedle Nováků, v obci kradou, na co přijdou, nikdo je ale při tom nechytí ani nevidí, a z řad jejich potomků je později paradoxně vytvořen fotbalový tým.

c) Transformace asociací

I v posledním Kameňáku jde pouze o pobavení, a ne o předání spásné myšlenky, která by nás nutila k zamyšlení se nad významem filmu.

Divákovi se zde, kromě vtipu, který snad ještě neslyšel, nedostane ničeho nového, co by ho obohatilo a dodalo mu nové nápady a názory do života.

ZÁVĚR:

Zdeněk Troška přináší divákovi sérii bláznivých a primitivních komedií s lidovými prvky a s takzvaným lidovým humorem. Kdo by hledal nějaká poselství budoucím generacím, nebo něco podobného, bude zklamán. Jde o pouhé pobavení diváka, nepřináší nám žádné poučení. Je to pouze skládání skečů, vytvořených ze známých vtipů a anekdot, za sebe. Nic víc se od těchto filmů očekávat nedá. I výběr herců, někdy spíše neherců vypovídá o kvalitě snímků a jeho kýčovitosti. Jedná se o zpěváky, seriálové herce, neherce – hrající svou první roli, muzikálové herce a další. Mezi jednotlivými díly mnoho odlišností nenajdeme a spíše tak upadají do stereotypnosti. I když jsou zde o něco poutavější a propracovanější děje, tak na nás snímky spíše působí, jako nesoudržné a navíc rozpadlé. Ze začátku se to sice vždy rozjede, ale později se celá série začne utápět ve stále stejných a nudných kolejích a do konce se z nich již nedokáže dostat. Navíc při srovnání jednotlivých dílů zjistíme, že opakovaný vtip není vtipem, zkrátka už víme, co od těchto filmů předpokládat a ničím nás už nepřekvapí.

*G: DOKTOR OD JEZERA HROCHŮ ANEB TROŠKA
NEPRAKTICKÉ ŠVANDY*

V lehké komedii můžeme sledovat příběh slušného, hodného, ale do dnešního života se skoro nehodícího doktora Čenka Dobeška. Ovšem je rozhodnutý se napravit. Po naléhání své ženy a chamtivé tchýně odjede na rok do Afriky, aby se pochlapil a zbohatnul. Roční pobyt se, ale nešťastnou náhodou změnil jen na jednodenní a Čeněk se domů vrací nejen bez peněz, ale i s potupným zraněním. Čeká ho sprcha od tchýně, s kterou, spolu s manželkou, která mu dá „nůž do zad“, obývají

panelákový byt. Potká, ale také novou lásku - letušku, která bude chtít být jeho pravou polovinou.

a) Tématika

Vyvrcholením filmu, který Troška natočil podle stejnojmenné knihy⁸⁴ Miloslava Švandrlíka je část, kdy si doktor Dobešek uřízne půlku své bledé tváře (jak poeticky je ve filmu opsán jiný mnohem frekventovanější a mnohem jadrnější výraz pro hýždě). Od toho se pak odvíjí celý druhý úsek filmu. Ovšem o lásku zde jde také, a to především o lásku doktora k letušce, kterou potká v letadle při cestě do africké Keni, a o lásku jeho kamaráda (taky doktora) k Čeňkově manželce. I to, že se část filmu – i když velmi krátká - odehrává v Africe a další zase ve sluneční prázdninové atmosféře Čech dodává filmu na příjemné atmosféře. Natáčení je také prováděno klasickou metodou a nejsou zde použity ani žádné složité vizuální efekty, které by nám znepríjemňovaly soustředění se na děj, přemýšlením, jak a proč se něco mohlo stát a zaváděly by diváka do žánru sci-fi.

b) Identifikovatelnost

Děj se točí především kolem neschopného doktora outsidera a pár dalších postav, které ho obklopují – záleťná manželka, lakomá tchýně, letuška, jež se stane Čeňkovou milenkou a úplatný doktor – takže se nemusíme bát, že bychom nerozuměli některým částem filmu pro přílišný počet postav. Charaktery postav jsou jednoduché s žádnou výraznou minulostí, která by děj ovlivnila. Ten je opravdu prostý a často i dost předvídatelný. Ukazuje nám to i již zmíněná scéna s hadem zakousnutým do půlky doktorovi „bledé tváře“, kterou pár desítek vleklých minut očekáváme, a která

⁸⁴ ŠVANDRLÍK, Miloslav. *Doktor od Jezera hrochů*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1980. 251 s.

potom několik dalších méně radostných minut doznívá. Tahle scéna výrazně přispěje k „nejdramatičtějšímu“ okamžiku ve filmu.

c) Transformace asociací

Komediálnost těží Troška hlavně z lidských vlastností, jakými jsou prospěchářství, závist a úplatkářství a také z vlastností, které bývají často dobrým a vhodným terčem vtipu – ňoumovitost, záletnictví, hloupost. Zpracování i příběh je primitivní, divák nemůže počítat s přehnanou zaujatostí filmu, u kterého by udržel stálou pozornost. Pokud by se někdo na film těšil, že v něm uvidí pravé exotické lokace, bude zklamán. Drtivá většina děje se odehrává v pražských interiérech, nikoli v Africe.

ZÁVĚR:

To, že se jedná o komedii, by nám mělo být jasné už z podtitulu filmu, je však protkána kýčem od začátku až do konce. Nejedná se o film, na který by se měl divák těšit a smát se u něj od začátku do konce. I tak si v něm každý najde určité množství vtipu, které je pro diváka ještě přijatelné, a které nepřesahuje míru trapnosti. Troška se v Doktorovi od Jezera hrochů o vtip snaží, činí tak ale pouze v jedné anekdotě, jejíž vyprávění trvá přes hodinu a půl a poněkud nudí. Chtěl nám také naznačit, že stále točí lidovou zábavu pro obyčejného diváka a nikoli pro oko odborné nebo umělecké.

H: BABOVŘESKY ANEB Z DOPISU VENKOVSKÉ DRBNY

Opět se jedná o letní komedii ze života jedné současné jihočeské vesnice Babovřesky, která s nadhledem sleduje kupící se nedorozumění a souhry náhod, jež zamotají hlavy všem jejím obyvatelům. V příběhu nechybí láska, intriky, závist, žárlivost a zejména vtipné okamžiky, v nichž se někteří diváci i najdou. Na lukrativní pozemky spolu se starým domem, které zůstanou po smrti stoleté Trudy, má zálsk starosta, který tam chce s pomocí příbuzných vybudovat autobazar. Jenže dědicové

Hálovi si chtějí vilu ponechat a opravit ji, i když v ní prý straší. Podtitul "z dopisu venkovské drbny" nám naznačuje, že na scénu vstoupí i místní klepny v čele s Horáčkovou, která o všem ví, od všeho má klíče a všude byla. Ve vesnici se také objevuje nový farář, kterého místní ženy čekají jako váženého a důstojného pána, k překvapení všech ovšem přichází vysportovaný třicetiletý mladík. Netuší, co tu na něj místní obyvatelé připravili, co všechno bude muset řešit a právě díky tomu se odehrává v Babovřeskách množství humorných situací.

a) Tématika

Rozhodně se nejedná o příběh s hlubokým emocionálním zážitkem. Hlavním dějem filmu, je příjezd faráře Šoustala do vesnice, který mezi místními ženami způsobí pozdvižení. Stává se z něj nešika a smolař. Je postřelen do intimních partií a nespravedlivě obviněn z násilného zneužití starostovy manželky. Druhá dějová linie je také nenáročná a pro diváka navíc lehce neuvěřitelná. Točí se kolem staré vily, kterou obestírá tajemství spojené s duchem stařeny, která zde zemřela a mladého Adama Hály, jenž se dům snaží vlastnoručně opravit. A spolu se sestrou faráře hledají heslo k trezoru, ve kterém najdou ukrytý poklad.

b) Identifikovatelnost

Již po prvních minutách nám je jasné, o čem příběh bude a dokážeme si ho snadno představit. Jednotlivé charaktery postav nejsou nijak rozvinuté. Vidíme zde vesnické drbny, které pomlouvají kde koho. Dále je tu životem nezkušený farář a jeho krásná sestra, která se zamiluje do dědice zámku a lehce přihlouplý starosta, jenž má reprezentovat typického českého starostu prahnoucího po úplatku. Postavy jsou spíše karikatury. Konec filmu zůstává otevřený a navazuje na něj díl druhý.

c) Transformace asociací

Je velmi snadné se v ději orientovat, protože nám nenabízí jiné alternativy, než jakou nám Zdeněk Troška předkládá. S trochou nadsázky lze říci, že kdybychom část filmu neviděli, tak „o nic důležitého“ nepřijdeme. *Babovřesky* nám neukazují nic nového nebo inovativního, je to klasická komedie, která má šťastný konec a předkládá nám lásku a zamilovanost dvou mladých lidí.

ZÁVĚR:

To, že *Babovřesky* trvají více než 127 minut, je pro tento film, i pro komedii obecně, příliš. Dochází k častému opakování vtípu, nesmyslnému natahování scén a ke konci i k nudě. Překombinovaný závěr, který napřed končí výbuchem následovaným titulky, ale pak se scéna vrací a film pokračuje ještě přibližně patnáct minut, dostává tento snímek do vrcholné formy kýče a zbytečnosti. Navíc si zde můžeme všimnout nápadné podobnosti s Troškovou trilogií *Slunce, seno...*, kde jsou v podstatě využívána stejná schémata a typ humoru. Také se nám odehrávají na malé vsi a vystupuje zde spousta neherců pocházejících z řad obyvatel vesnice.

Závěr

Na základě provedených analýz můžeme konstatovat, že všechny zkoumané Troškovy filmy naplňují definici kýče podle Tomáše Kulky a potvrzují hypotézu ze začátku zkoumání. Platí v nich všechny tři kategorie, podle kterých jsem snímky porovnával.⁸⁵ Troškovy filmy jsou podle kritiky a větší části diváků chápány jako neumělecké a jsou považovány za nekvalitní. Toto hodnocení potvrzují i ohlasy na internetové stránce - *Česko-Slovenská filmová databáze*⁸⁶, kde může široké publikum hlavně z České republiky a Slovenské republiky hodnotit filmy. Zde se tyto snímky umístily na nelichotivých pozicích s nízkým bodovým ohodnocením⁸⁷. Obdobné hodnocení obsahují i další filmové databáze, jako například *Filmová databáze*⁸⁸, databáze na stránkách *Kinoboxu*⁸⁹, *kfilmu.net*⁹⁰ nebo na *Filmer*⁹¹, ale *Česko-Slovenská filmová databáze* je nejrozšířenější, obsahuje nejvíce filmů a nejvíce zaregistrovaných hodnotitelů. Na ostatních serverech se hlasující počítají ve stovkách či tisících, zde jsou to desetitisíce. Více v následující tabulce.

⁸⁵ Často to záviselo i na mém určitém subjektivním postoji k danému filmu a k režisérovi obecně.

⁸⁶ Česko-slovenská filmová databáze. *Česko-Slovenská filmová databáze © 2001-2014 POMO Media Group s.r.o.* [online]. © 2001-2014 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/>

⁸⁷ Hodnotí každý přihlášený uživatel, těch je celkem asi 350 tisíc, a vybírá ze stupnice *odpad!*, přes * (1 hvězdičku) až po ***** (5 hvězdiček), kde 5 hvězdiček značí nejlepší známku. Všechny hodnoty se potom zprůměrují a vyjde průměrná známka v procentech, kde platí, že čím vyšší počet procent, tím je film, dle diváků, kvalitnější.

⁸⁸ Filmy, seriály, herci, recenze filmů. *Filmová databáze s.r.o. (FDb.cz)*. [online]. © 2003-2014 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.fdb.cz/>

⁸⁹ Filmová databáze. *Kinobox.cz: Filmové recenze, novinky v kinech, české filmy*. [online]. © 2009-2014 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.kinobox.cz/databaze>

⁹⁰ Filmová databáze. *kfilmu.net: DivX i DVD obaly, recenze, filmy, osobnosti*. [online]. © 2004-2010 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.kfilmu.net/filmy.php>

⁹¹ Filmer – Česká filmová databáze. *Filmer: Česká filmová databáze*. [online]. © 2013 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: www.filmer.cz

Název filmu	Počet procent	Počet hlasujících (zaokrouhleno)
Slunce, seno, jahody	68 %	33 000
Slunce, seno a pár facek	64 %	32 000
Slunce, seno, erotika	43 %	31 000
Kameňák	27 %	35 000
Kameňák 2	20 %	33 000
Kameňák 3	18 %	31 000
Doktor od Jezera hrochů	30 %	9 000
Babovřesky	25 %	9 000

Údaje převzaty dne 2. 4. 2014

Tabulka č. 2: Hodnocení uvedených filmů Zdeňka Trošky na CSFD.cz

Zdroj: Česko-slovenská filmová databáze

Z ní můžeme vyčíst, že i když filmy *Slunce, seno, jahody*, *Slunce, seno a pár facek* a *Slunce, seno, erotika* vznikaly před dvaceti, respektive třiceti lety, stále jsou řazeny mezi nejúspěšnější snímky Zdeňka Trošky a zaznamenaly také velký úspěch u diváků. I přes nízké hodnocení uvedených filmů se paradoxně stávají velmi sledovanými a mezi fanoušky také velmi oblíbenými. Režisér umí pracovat s kýčem. Ví, čím diváka nalákat, aby jich na jeho film přišlo co nejvíce. Jedná se o komedie, v nichž se český divák sám snadno najde. I když jsou tyto filmy plné kýče a příběh zde často není žádný, nebo je tak jednoduchý, že u něj není potřeba přemýšlet, tak jsou v dnešní době velmi žádané a lidé je v hojných počtech opakovaně sledují na televizních obrazovkách - poslední uvedení bylo v prosinci 2013 a první⁹², druhý⁹³, i

⁹² VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. Nova díky Slunce, seno udržela v neděli vedení. *MediaGuru: reklama, marketing a média očima Gurua*. [online]. 16. 12. 2013 [cit. 2014-04-06]. Dostupné z: http://www.mediaguru.cz/2013/12/nova-diky-slunce-seno-udrzela-v-nedeli-vedeni/#.U0LNlfl_ty4

⁹³ VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. Nedělní večer pro Dvanáct měsíčků a Slunce, seno. *MediaGuru: reklama, marketing a média očima Gurua*. [online]. 23. 12. 2013 [cit. 2014-04-06].

třetí⁹⁴ díl vidělo vždy přes jeden milion diváků. Pro mnoho lidí se staly legendárními a dívají se na ně z nostalgie, když vzpomínají na „bezstarostnou“ dobu před mobilními telefony a internetem.

Ať už si o sérii filmů „*Slunce, seno, ...*“ myslí každý cokoli, jedno se jim nedá upřít. Jsou vtipné. Zdeněk Troška dokázal zachytit českou povahu, lidské vztahy a hloupost takovým způsobem, že nám nezbyvá nic jiného, než se tomu smát. Samozřejmě, že takoví nejsou všichni, nepochybně si každý myslí, že tohle je jen o nějakých lidech, kteří možná někde existovali, možná se vyskytovali přímo ve vedlejší vesnici nebo možná nežili vůbec, ale zkusme se nad tím zamyslet a nejspíš si uvědomíme, že tohle je opravdu o nás všech.

Falešné domněnky, že titulovaný člověk je za každou cenu lepší, než člověk bez titulu. Rodinné stereotypy, které se vůbec nemění. Život v přetvářce a ve snaze se za každou cenu zalíbit všem v okolí, protože co kdyby si mezi sebou o nás povídali a navíc za našimi zády. Všechno je jen iluze, kterou si vytváříme kolem sebe, a s kterou právě Zdeněk Troška bravurně pracuje ve filmech.

Možná se nám zdá, že tyhle snímky nejsou kdovíjak hluboké, ale pravdou je, že jsou mnohem víc, než si sami myslíme. Smějeme se tomu, jací doopravdy jsme, protože nám prostě nic jiného nezbyvá. Můžeme si říkat, že jsme naprosto někde jinde, že už je to dvacet nebo třicet let, co jsme se chovali takhle. Jenže ono se zase tolik nezměnilo. Lidé se pořád snaží žít tak, aby si ostatní mysleli, jak je všechno v pořádku, jak růžově se mají, i když popravdě si nemohou dovolit to, za co utrácejí a doma to také není zrovna ideální. Pořád žijeme ve stereotypech, které nás nejsou schopny naplnit štěstím. Žijeme je, neboť je to jednodušší, je to jistota, kterou máme, stejně jako tyhle filmy, i když jsou plné kýče.

Osobně mám tyto filmy rád, a nestydím se za postavy, které herci ztvárňují. Musel bych se pak stydět za nás za všechny. Opravdu nejsme závistiví nebo

Dostupné z: http://www.mediaguru.cz/2013/12/nedelni-vecer-pro-dvanact-mesicku-a-slunce-seno/#.U0LOgPL_ty4

⁹⁴ VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. Škoda lásky poprvé ČT1 přinesla 1,4 mil. diváků. *MediaGuru: reklama, marketing a média očima Gurua*. [online]. 30. 12. 2013 [cit. 2014-04-06]. Dostupné z: http://www.mediaguru.cz/2013/12/skoda-lasky-poprve-ct1-prinesla-14-mil-divaku/#.U0gG7_1_ty4

nechceme, aby nám záviděli druzí? Nechceme se předvádět s něčím, co není naše, a co stejně neumíme? Nevím, ale pořád mezi námi vidím dost lidí, kteří takoví jsou. Umíme si ze sebe, ale i udělat srandu a to je kolikrát to poslední, co nás drží nahoře.

Na závěr této mojí teorie bych rád pro ilustraci přidal ukázkou, právě z filmu *Slunce, seno, erotika*, která na tuto závist poukazuje:

Celá rodina Škopkových stojí v pokoji u nového počítače a seznamuje se s jeho funkcemi, když v tom někdo zaklepe na dveře domu.

„Přikryjte tu věc, nikdo nemusí vědět, že máme počítač!“ rychle hlásí Škopková.

Manžel Škopek na to klidně reaguje: „To budu schovávat, přece jsme to neukradli.“

Mezitím to Venca zakrývá košilí, všichni se zvedají před počítač a otáčejí se směrem ke dveřím, aby nic nebylo vidět.

Škopková kontruje: „No, ale nemusí to vědět!“ A vzápětí zakřičí: „Dále!“ osoba vejde, a všichni dělají, jako by se nic nestalo.

Když pohlédneme na hodnocení *Kameňáků*, uvidíme zde, že se pohybuje okolo dvaceti procent, ale určití diváci se na tyto filmy opět rádi v televizi podívají, i když jsou plné kýče. Co v nich Zdeněk Troška vytvořil tak geniálního, že jsou tyto série populární a přesto mnohými tak nenáviděné?

Pro popularitu mluví jednoduchost - děj nám snadno dojde, nemusíme u nich přemýšlet jako u jiných psychologických filmů, dále jsou to známí herci – ano, skutečně zde můžeme vidat nejen mnoho známých herců, ale i „celebrit“ od zpěváků přes sportovce a modelky až po moderátory nebo pornoherečky. Lidé je často sledují i proto, že jsou vtipné – Zdeněk Troška má ve zvyku, u jeho komedií, vrhat na diváka jeden vtip za druhým, často jsou to anekdoty jednoduché, známé, lidé je chápou a smějí se u nich.

Nyní můžeme zjistit příčiny, proč jsou pro český národ tak nenáviděné. Srovnáme je se stejnými kategoriemi jako u popularity v předchozím odstavci.

Jednoduchost – jsou to příliš primitivní filmy, které nemají žádný hlubší podtext, nic nám nepřinášejí, nic nového se nedovíme a ani se od nich nic nenaučíme, protože za pár dní často ani nevíme, o čem byly. Známí herci – pro diváka jsou možná známí, ale spíš z bulvárních článků v novinách nebo z internetu, většinou jsou to herci z druhořadých filmů a seriálů či celebrity, co nemají s hraním žádné zkušenosti a často je to pro ně jen šance, jak se zviditelnit. S hraním v kvalitních filmech to mnohdy nemá nic společného. Vtipnost – sice zde slyšíme jeden vtip za druhým, ale kvalita těchto vtipů je nulová, jsou vulgární a díl od dílu méně směšné a méně kvalitní. Za další nedostatky můžeme považovat neprofesionální kameru, zvuk, který nepřechází mimo záběr, zvukové postsynchrony a dabing, který se tu objevuje v hojné míře, i když všichni herci mluví česky.

Z těchto výsledků můžeme udělat prostý závěr, že Troška využívá kýče záměrně, protože ví, že český divák má kýč rád. Nejen kýč, ale má rád i kýčovitá díla a nebojí se za ně utratit peníze nákupem videokazet či DVD nebo zajít na tyto filmy přímo do kina. Mluví za to i návštěvnost kin, která je u těchto filmů vždy velmi vysoká a čítá na několik set tisíc diváků. Příběh jako takový, nestojí ani za zmínku, je to jen náhodné hromadění vtipů na vtipy, zřejmě měly představovat příběhy, které ale od sebe jen těžko identifikujeme a rozlišíme.

Z Troškových novějších komedií byl *Doktor od Jezera hrochů* hodnocen divácky podobně jako *Kameňák* nebo *Babovřesky*, ovšem kritika na něj tak přísná nebyla. Za sebe mohu říci, že na tomto filmu nebylo příliš mnoho pasáží, které by mne zaujaly. Ale je pravdou, že se jedná o komedii, a ta nemá za úkol uchvacovat, nýbrž bavit. Děj je ze všech ostatních Troškových komedií nejpropracovanější a není ani tolik jednotvárný.

Po uvedení posledního zkoumaného (ne, natočeného) filmu Zdeňka Trošky do kin, se diváci rozdělili na dva nesmiřitelné tábory. Jedni *Babovřesky* milují, druzí ze srdce nenávidí. Já osobně bych se přiklonil spíše k té druhé skupině, která je

v oblibě nemá. Troška zde použil už jednou úspěšný motiv vesnické lidové zábavy, jako v sérii *Slunce, seno...*, která zůstala úspěšnou i po dvaceti letech. Opět se děj odehrává na vesnici, vystupuje zde farář, který má k ruce nápomocné pomlouvačné důchodkyně, jež nemají co na práci a hledají jen vesnické drby a skandály, které s radostí roznášejí dál. Opětovně se tu objevuje rodina, jež se dostává do jednoho problému za druhým a také zamilovaná dvojice, která si s ničím nedělá starosti. Staré schéma, které na diváky funguje. V době nasazení do kin na něj chodily obrovské davy lidí⁹⁵. I když se film těšil velké návštěvnosti, tak tento humor i druh komedie není pro náročné diváky. Příběh je primitivní a ničím neoslňuje. Obyčejnému člověku se navíc tyto události běžně nikdy nestanou. Postavy se chovají infantilně, neustále na sebe pokřikují, směšně se pohybují z místa na místo a nedochází jim ani banální souvislosti. Na druhou stranu se pak ani nemusíme divit tomu, jak jinak by se do tolika absurdních a dvojsmyslných situací dostaly. Vulgární vtipy spojené s farářovým příjmením Šoustal, scény, které uvádí aktéry do trapných situací nebo boj pomocí „strašidel“ o pozemek s vilou. To vše můžeme označit za kýčovitě. Každá scéna je navíc uměle prostoupena slunečním zářením, aby situace na plátně vypadala ještě méně realisticky.

Domnívám se, že k úspěchu tohoto neuměleckého a kýčovitého filmu a také jeho největší návštěvnosti za loňský rok v kinech, vedly tyto důvody:

- 1) Filmů pro náročného diváka je v kinech za celý rok dost, ale takový, u kterého se i ten nejméně náročný divák zabaví, a porozumí mu, byl v loňském roce pouze jeden.
- 2) Dalším důvodem je i datum uvedení, které bylo v únoru roku 2013 a v kinech nebyla v tomto období žádná konkurence z řad jiného českého filmu nebo komedie.
- 3) Vliv na to má i fakt, že jméno Zdeňka Trošky, se za 20 let stalo natolik populární, že se stal asi nejznámějším režisérem v Česku.

⁹⁵ iDNES.cz, ČTK. Troška si mne ruce: Babovřesky mají 500 tisíc diváků a tržby 70 milionů. *iDNES.cz*. [online]. 19. 3. 2013, 15:38 [cit. 2014-04-10]. Dostupné z: http://kultura.idnes.cz/babovresky-divaci-trzby-0wy-/filmvideo.aspx?c=A130319_140334_filmvideo_jaz

- 4) Diváci se v ponurém zimním počasí ocitli, alespoň na dvě hodiny, v letní, sluncem prozářené atmosféře.
- 5) Enormní reklamní kampaň, ve které se Troška hlásí k návaznosti na velmi úspěšné filmy z kategorie *Slunce, seno....*

Ovšem nemyslím si, že by tyhle důvody postačily na celonárodně nejnavštěvovanější film roku. Lidé zkrátka po lidové komedii, ve které se vidí, prahnou. Pokud by ale tenhle snímek měl být odrazem české vesnice a typického českého člověka, tak bychom měli doufat, že ho neuvidí moc cizinců. Nebyla by to pro náš národ příliš pozitivní reklama.

Tyhle všechny připomínky a podněty nás dovedou k závěru, že komedie Zdeňka Trošky jsou plné kýče, ale i přes tyhle nedostatky je fanoušci obdivují a sledují. Jak sám říká: „*Točím obyčejné filmy pro zasmání. Kdo v nich hledá něco jiného, je na omylu.*“ Proto bychom v nich ani my, žádné poselství či umění, hledat neměli. Kdo se chce odreagovat, tak se na něj může podívat, kdo tyhle filmy nemá rád, tak je sledovat nemusí. Postupem času se z nich nejspíš také stanou filmy kultovní. Když se dává film *Slunce, seno, jahody* v televizi, dívá se na něj přes půl druhého milionu lidí, přitom byl vysílaný už tolikrát, navíc vyšel na kazetách i DVD a lidé ho znají nazpaměť. Stejně se ale zase rádi podívají. Kultovní film je takový, který je natolik známý, že když se zmíní jeho název, hned každý ví, o co se jedná.

Seznam použitých zdrojů

Prameny

Babovřesky aneb z dopisu venkovské drbny. Zdeněk Troška. ČR, 2013.

Doktor od Jezera hrochů aneb Troška nepraktické Švandy. Zdeněk Troška. ČR, 2010.

Dokument o filmu Slunce, seno, jahody. *YouTube*. [online]. 2. 5. 2013 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=CUU7WMIJ8ls>. Kanál uživatele Zdeněk Troška.

Kameňák 2. Zdeněk Troška. ČR, 2004.

Kameňák 3. Zdeněk Troška. ČR, 2005.

Kameňák. Zdeněk Troška. ČR, 2003.

Slunce, seno a pár facek. Zdeněk Troška. ČSSR, 1989.

Slunce, seno, erotika. Režie Zdeněk Troška. ČSFR, 1991.

Slunce, seno, jahody. Zdeněk Troška. ČSSR, 1983.

Slunce, seno, vesnice (2008). *YouTube*. [online]. 3. 01. 2014 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=Q8mdW0E0xG4>. Kanál uživatele Jirka Panek.

Literatura

BROCH, Hermann: Několik poznámek k problému kýče. In: *Labyrint Revue* 7-8: *Umění a kýč*. Praha, 2000.

BROCH, Hermann. *Román – mýtus – kýč*. Praha: Dauphin, 2009. 271 s. ISBN 978-80-7272-215-0.

Česko-slovenská filmová databáze. *Česko-Slovenská filmová databáze* © 2001-2014 *POMO Media Group s.r.o.* [online]. © 2001-2014 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.csfd.cz/>

Český lev. *Filmové recenze, novinky v kinech, české filmy – Kinobox.cz*. [online]. © 2009-2014 [cit. 2014-03-28]. Dostupné z: <http://www.kinobox.cz/ceskylev/>

DRŽITELÉ CENY ČFTA. *ČFTA – Česká filmová a televizní akademie*. [online]. [cit. 2014-03-28]. Dostupné z: <http://www.filmovaakademie.cz/cz/2013/drz-itele-ceny-cfta>

DUCHEK, Michal. PP5 [ČLÁNEK] – Co mne motivovalo k tomu psát o kýči?. *photopost.cz*. [online]. [2008] [cit. 2014-01-10]. Dostupné z: <http://www.photopost.cz/pp5/clanek.php?id=46>

ECO, Umberto. *Dějiny ošklivosti*. Přeložila I. Adámková. 1. vyd. Praha: Argo, 2007. 455 s. ISBN 978-80-7203-893-0

ECO, Umberto. *Skeptikové a těšitelé*. Praha: Svoboda, 1995. 417 s. ISBN 80-205-0472-9.

FARNÁ, Kateřina. Tomáš Vlček: Kýč je nemoc nezodpovědného snění. *Novinky.cz*. [online]. 19. 1. 2007, 15:24 [cit. 2014-02-20]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/kultura/107066-tomas-vlcek-kyc-je-nemoc-nezodpovedneho-sneni.html>

Filmer – Česká filmová databáze. *Filmer: Česká filmová databáze*. [online]. © 2013 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: www.filmer.cz

Filmová databáze. *kfilmu.net: DivX i DVD obaly, recenze, filmy, osobnosti*. [online]. © 2004-2010 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.kfilmu.net/filmy.php>

Filmová databáze. *Kinobox.cz: Filmové recenze, novinky v kinech, české filmy*. [online]. © 2009-2014 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.kinobox.cz/databaze>

Filmy, seriály, herci, recenze filmů. *Filmová databáze s.r.o. (FDb.cz)*. [online]. © 2003-2014 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.fdb.cz/>

GREENBERG, Clement: Avantgarda a kýč. In: *Labyrint Revue 7-8: Umění a kýč*. Praha, 2000.

HALADA, Andrej. *77 českých filmových komiků*. 1. vyd. Praha: Brána, 1999. 339 s. ISBN 8072430564

HOME. *ČFTA – Česká filmová a televizní akademie*. [online]. [cit. 2014-03-28]. Dostupné z: <http://www.filmovaakademie.cz/>

HRON, Lukáš. Slunce, seno a pár babek. *Vikend DNES*. 1. - 2. 3. 2014, s. 13.

KŘIVÁNKOVÁ, Markéta, Markéta Březinová. Troška je Bůh, Českého Iva si zaslouží, křičeli recesisté u Rudolfinu. *iDNES.cz*. [online]. 22. 2. 2014 19:40 [cit. 2014-03-27]. Dostupné z: http://revue.idnes.cz/fanousci-zdenka-trosky-skanduji-pred-rudolfinem-f6l-/lidicky.aspx?c=A140222_192805_praha-zpravy_brm

KULKA, Tomáš. *Umění a kýč*. 1. vyd. Praha: Torst, 1994. 183 s. ISBN 80-7215-128-2.

KUNDERA, Milan. *Nesnesitelná lehkost bytí*. Toronto: Sixty-Eight Publishers, 1988. 393 s. ISBN 8071082813

NOMINACE. *ČFTA – Česká filmová a televizní akademie*. [online]. [cit. 2014-03-28]. Dostupné z: <http://www.filmovaakademie.cz/cz/2013/nominace>

Příspěvatelé Wikipedie. Kýč. *Wikipedie: Otevřená encyklopedie*. [online]. 4. 4. 2014, 14:56 [cit. 2014-04-07]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=K%C3%BD%C4%8D&oldid=11365019>

SEDLÁČEK, Jaroslav. Recenze: Doktor od Jezera hrochů. *Kinobox.cz: Filmové recenze, novinky v kinech, české filmy*. [online]. 27. 2. 2010 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: <http://www.kinobox.cz/clanek/3650-recenze-doktor-od-jezera-hrochu>

SPÁČILOVÁ, Mirka, MF DNES. Kameňák uvádí do kin Zlatou mříž. *iDNES.cz*. [online]. 22. 1. 2003 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: http://kultura.idnes.cz/show_aktual.aspx?r=show_aktual&c=A030121_194033_filmvideo_ef

SPÁČILOVÁ, Mirka. Proč nás baví (a štvou) Babovřesky. *Víkend DNES*. 2. - 3. 3. 2013, s. 6.

SPÁČILOVÁ, Mirka, Tomáš Šťástka. Hořící keř získal čtrnáct nominací na Českého lva, dvanáct film Jako nikdy. *iDNES.cz*. [online]. 22. 1. 2014 12:13 [cit. 2014-03-28]. Dostupné z: http://kultura.idnes.cz/nominace-cesky-lev-One-filmvideo.aspx?c=A140122_102413_filmvideo_ts

ŠŤASTNÁ, Barbora. Kameňák 2. *PREMIERE: web, který miluje film*. [online]. leden 2003 [cit. 2014-04-09]. Dostupné z: http://premiere.maxim.cz/film/294/kamenak_2.html

ŠVANDRLÍK, Miloslav. *Doktor od Jezera hrochů*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1980. 251 s. ISBN (nezjištěno).

TOP 50 – roční výsledky. *Unie filmových distributorů*. [online]. © 2010 [cit. 2014-03-05]. Dostupné z: <http://www.ufd.cz/prehledy-statistiky/top-50-rocni-vysledky>

VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. Nedělní večer pro Dvanáct měsíčků a Slunce, seno. *MediaGuru: reklama, marketing a média očima Gurua*. [online]. 23. 12. 2013 [cit. 2014-04-06]. Dostupné z: http://www.mediaguru.cz/2013/12/nedelni-vecer-pro-dvanact-mesicku-a-slunce-seno/#.U0LOgPl_ty4

VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. Nova díky Slunce, seno udržela v neděli vedení. *MediaGuru: reklama, marketing a média očima Gurua*. [online]. 16. 12. 2013 [cit. 2014-04-06]. Dostupné z: http://www.mediaguru.cz/2013/12/nova-diky-slunce-seno-udrzela-v-nedeli-vedeni/#.U0LNIfI_ty4

VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. Škoda lásky poprvé ČT1 přinesla 1,4 mil. diváků. *MediaGuru: reklama, marketing a média očima Gurua*. [online]. 30. 12. 2013 [cit. 2014-04-06]. Dostupné z: http://www.mediaguru.cz/2013/12/skoda-lasky-poprve-ct1-prinesla-14-mil-divaku/#.U0gG7_l_ty4

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Počet diváků na uvedených filmech Zdeňka Trošky

Tabulka č. 2: Hodnocení uvedených filmů Zdeňka Trošky na CSFD.cz